

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

Výjimečný trest

Diplomová práce

2016

Barbora Černíčková

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Výjimečný trest“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Lounech dne 24. 3. 2016

.....
Barbora Černíčková

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. JUDr. Janě Tlapák Navrátilové, Ph.D., vedoucí diplomové práce, za přínosné připomínky během vypracovávání a za čas, který mi věnovala a mým rodičům, Janě Kozumplíkové a Vladanovi Černíčkovvi, kteří mě trpělivě psychicky podporovali po celou dobu mého vysokoškolského studia.

„Raději deset provinilců osvobodit, než jednoho nevinného popravit“

Kateřina Veliká

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem a účel trestu	3
1.1 Trest.....	3
1.2 Teorie trestání	3
1.3 Účel trestu a obecné zásady trestání	5
1.4 Funkce trestu.....	6
2. Historický vývoj výjimečného trestu, trestů obecně.....	8
2.1 Vývoj ve středověku	8
2.2 Vývoj od 18. Století do vzniku ČSR	9
2.3 ČSR.....	11
2.4 Protektorátní úprava	13
2.5 Vývoj od konce 2. Světové války do roku 1960.....	14
2.6 Vývoj v letech 1960-1990	16
2.7 Porevoluční úprava	17
3. Současná právní úprava	23
3.1 Výjimečný trest.....	23
3.2 Zákonná úprava podle nového trestního zákoníku (40/2009 Sb.).....	24
3.2.1 Výjimečný trest (§ 54).....	26
3.2.2 Trest odnětí svobody (§ 55- § 59 TZ)	31
3.3 Podmínky uložení výjimečného trestu	33
3.4 Výjimečný trest a mladiství.....	34
3.5 Přezkum uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí	34
3.6 Ukládání výjimečného trestu odnětí svobody v praxi	36
3.7 Podmíněné propuštění z výkonu výjimečného trestu.....	36
3.8 Udělení milosti a amnestie	39
4. Právní úprava výkonu výjimečného trestu.....	41
4.1 Mezinárodní právní úprava.....	41
4.2 Vnitrostátní právní úprava	42
4.3 Nařízení výkonu výjimečného trestu a nástup do výkonu výjimečného trestu.....	44
4.4 Práva a povinnosti odsouzených ve výkonu trestu	45
4.5 Věznice.....	45

4.5.1 Věznice Mírov	46
4.5.2 Věznice Valdice.....	47
4.5.3 Věznice Karviná	48
4.5.4 Věznice Opava.....	49
4.5.5 Věznice Rýnovice.....	49
5. Výjimečný trest a zahraničí – komparace s vybranými státy	51
5.1 Slovensko.....	51
5.2 Německo	53
5.3 Anglie a Wales.....	54
5.4 Shrnutí... ..	56
Závěr.....	58
Summary	60
Literatura a zdroje	62

Úvod

Tématem mé diplomové práce je výjimečný trest. V řadě zemí je výjimečným trestem stále trest smrti, jak ostatně vyplývá ze statistik, které uvádí organizace Amnesty International, podle níž se trest smrti vykonává stále ve více než 55 zemích světa, mezi tyto země patří například: Saudská Arábie, Írán, Thajsko, Severní Korea, Japonsko, ale například také jedna z nejvyspělejších zemí světa – Spojené státy americké, které jak svou polohou, tak vyspělostí působí v tomto výčtu velice tristně.¹

Toto téma jsem si zvolila z důvodu mého dlouhodobého zájmu o trestní právo, a také proto, že mě samotný institut výjimečného trestu již dlouhodobě interesuje. Můj zájem mnohonásobně zesílil poté, co jsem vykonala stáž na Státním Zastupitelství v Lounech, která mě utvrdila v tom, že chci být státním zástupcem a dělat svou práci za každou cenu svědomitě a spravedlivě. Zájem o výjimečný trest mám zejména proto, že výjimečný trest je považován za alternativu trestu smrti, který je sám o sobě bez pochyb velice diskutabilním a pozoruhodným institutem.

Dalším impulzem, proto abych si vybrala toto téma, byla kniha od Luboše Xavera Veselého jménem *Doživotí pojednávající právě o doživotně odsouzených*, o jejich názorech například na českou justici, na život za mřížemi apod. Kniha ve mně probudila zájem o tuto problematiku a najednou jsem se zamýšlela nad řadou otázek: Jaký režim má doživotně odsouzený? Může pracovat? Pokud ano v jakém odvětví? Jak tito tráví svůj volný čas? Provází výkon výjimečného trestu odlišností od „klasického“ výkonu trestu? Jaké podmínky vůbec jsou proto, aby se výjimečný trest mohl uložit? Smí tento odsouzený žádat o podmíněné propuštění? A dále mě zajímalo, jak výjimečný trest vypadá v mnou vybraných zemích.

Cílem této práce bude nejenom si odpovědět na výše zmíněné otázky a na mnoho dalších, ale také podrobně rozebrat komplexní problematiku výjimečného trestu, podmínky jeho ukládání a dále samotný výkon. To znamená, že bych ráda popsala jak hmotněprávní tak i procesněprávní aspekty týkající se výjimečného

---

¹ Trest smrti. *Amnesty International* [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/trest-smrti>

trestu. Práce bude rozdělena na část teoretickou, část zabývající se historickým vývojem a část obsahující současnou právní úprava spolu s tím, co jí předcházelo.

V první kapitole se tedy budu snažit definovat základní pojmy, kterými jsou trest, jeho účel a funkce a pokusím se přiblížit teorie trestání.

Druhá kapitola se bude zabývat historickým vývojem trestu, od středověku až po porevoluční rok 1990, který znamenal konec trestu smrti na našem území. Budu se snažit ukázat, jak se trestní právo měnilo v průběhu let vlivem historických událostí, a jaké následky to vše mělo pro výjimečný trest.

Dále se ve své práci vyjádřím k současné úpravě výjimečného trestu. V této části mé práce důkladně vyjmenuji zásadní novely trestního práva, které jsou z hlediska dnešního zákona podstatné, můžeme také říci, které vedly ke znění dnešního trestního zákona. Porovnáám zde také dnešní trestní zákoník č. 40/2009 Sb., se zákoníkem předchozím č. 140/1964 Sb. Zaměřím se na taxativně určené trestné činy, za které může být výjimečný trest uložen, na podmínky po jejichž splnění může dojít k uložení výjimečného trestu.

Následně se čtvrtá kapitola bude věnovat výkonu výjimečného trestu, ve smyslu právního zakotvení, tedy jakým právním předpisem se tento výkon řídí a to jak v rovině mezinárodní, tak v té vnitrostátní. Dále se budeme věnovat osobě odsouzeného, co se týká jeho nástupu do výkonu trestu, jeho práv a povinností. Na konec této části mé práce se pokusím o krátký přehled všech věznic, do kterých odsouzený s výjimečným trestem odnětí svobody může být zařazen, samozřejmě také s přihlédnutím na institut přeřazení do mírnějšího typu věznice, přičemž bude zmíněn i problematika věznic s ostrahou.

Závěrem mé práce porovnáám naši právní úpravu s úpravou vybraných států, těmito státy budou: Slovensko, Německo, Anglie a Wales, aby byl zastoupen také příklad státu s anglosaským systémem práva.

K psaní této práce jsem užila metodu empirické analýzy, opřenu o prameny, které jsou primární i sekundární povahy. Stěžejním pramenem pro mě byly zákoníky, vedle nich také nejrůznější odborné publikace v českém, slovenském, německém, ale také například anglickém jazyce, které jsem potřebovala ke své poslední kapitole nesoucí název komparace. Odpovědi na zde položené otázky, zhodnotím v závěru stejně jako naplnění zde stanoveného cíle této práce.

1. Pojem a účel trestu

1.1 Trest

V odborné literatuře se můžeme setkat s nejrůznějšími definicemi trestu. Dle mého názoru je velice výstižná definice dle Jany Tlapák Navrátilové, kterou uvedla ve své knize Výjimečný trest, ta popisuje trest jako „*zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest, právní následek činu, na němž lpí vina, spočívá v právní újmě, a ta je pachatelem činu pocíťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.*“² Dále je vhodné zmínit stručnou, ale neméně důležitou definici: „*trest lze vymezit jako právní následek trestného činu.*“³

1.2 Teorie trestání

Trest hlavně z hlediska svého smyslu má v dnešní době dvě základní koncepce. Tyto koncepce jsou podle A. Anzenbachera, ten je uvedl ve své knize Úvod do filosofie. Je to teorie absolutní, která je zastupovaná teorií odplaty, dále teorie relativní, která má svého zástupce například v teorii prevence a jako poslední bývá ještě uváděna teorie smíšená.

Teorie absolutní pokládají za právní důvod trestu pouze samotný trestný čin. Jediným smyslem trestu je odplata. „*Punitur, quia peccatum est – trestá se, protože bylo spácháno zlo.*“ Absolutní teorie trestu jsou nejčastěji spojovány se jménem G. W. F. Hegela, dle jeho názoru „*zločince může smířit se spravedlností, a tím se společností, pouze spravedlivý trest. Zločin vyrovnaný spravedlivým trestem se ruší ve smyslu negace.*“⁴ Absolutní teorie vychází z prastarého principu „*Oculum pro oculo et dentem pro dente - oko za oko, zub za zub*“. Absolutní teorii, tedy teorii odplaty mimo jiné významné historické osobnosti zastávali i Aristoteles, Tomáš Akvinský a Immanuel Kant. Základem této teorie je tedy myšlenka, že pachatel ví, že se dopouští trestného činu, proto musí předpokládat,

---

² NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7. s. 9

³ KRATOCHVÍL, Vladimír. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 470

⁴ KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody na doživotí. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. ISBN 80-210-1197-1. s. 7

že za tento čin, bude potrestán. A je s tím tedy srozuměn. Jak uvádí Aristoteles, „*trest vyrovnává bezprávi a odplatou znovu obnovuje spravedlnost*“.⁵

Teorie relativní zastoupená teorií prevence, která smysl trestu shledává v tom, že se pachatel napraví a tím bude společnost lépe chráněna do budoucnosti. Trest je tedy léčením, které by mělo zabránit páchání trestných činů do budoucnosti. Namísto imperativu: „*Vina vyžaduje trest*“, představujícího teorii odplaty, přichází jiný imperativ: „*Nemoc vyžaduje léčení*.“⁶ Tato teorie je představovaná především sociologickou školou F. von Liszta (teorie speciální prevence) a C. Lombrosa. Dále nutno zmínit C. Beccaria, který vedl školu odstrašení trestem a měl velice moderní názory a to, že pachatel se nebojí toho, jaký trest bude, ale především toho, že trest opravdu nastane. Pachatelé jsou tedy odstrašení vědomím, že se trestu nevyhnou.⁷

C. Beccaria ve svém díle *O zločinech a trestech* (*Dei delicti a delle pene* z roku 1764) měl celou řadu dalších velmi pokrokových názorů, řada z nich měla velký vliv na vývoj evropského trestního práva. Velmi rezolutně vystupoval proti trestu smrti. Považoval trest smrti za nesmyslnou krutost, která má za následek jen další nové trestné činy a rozhodně v něm neviděl nic, co by v pachateli vyvolalo strach z páchání trestné činnosti, tedy odstrašující účinek. Ten naopak přiznával trestu odnětí svobody na doživotí.⁸ Beccaria v tomto díle vysvětlil proč je tedy horší trest odnětí svobody na doživotí než trest smrti. Podle něj se lidé všeobecně smrti nebojí tolik jako představy, že by po zbytek života byli otroky, tedy, že by přišli o svou svobodu.⁹

Dle mého názoru Beccaria bez pochyb položil základy trestního práva, tak jak ho známe dnes, a není pochyb, že jeho teze budou i v budoucnosti velmi probírané a jistě se na ně nikdy nezapomene, především díky jejich neskutečné nadčasovosti.

---

⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 9

⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 7

⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné- obecná, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. ISBN 80-7201-533-8. s. 342

⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9. s. 12

⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, s. 9

Později se začaly objevovat i teorie smíšené, které se snažily z obou koncepcí vybrat pouze pozitivní znaky těchto teorií a spojit v odplatě i nápravu zločince.¹⁰ V České republice se užívá právě tato teorie trestání.

V novém Trestním zákoníku 40/2009 Sb., který je účinný od 1. 1. 2010, není již vymezen účel trestu explicitně, v současné právní úpravě ho nahrazují § 37 a § 38, které obsahují obecné zásady trestání, o nichž se zmíním v dalších kapitolách.

1.3 Účel trestu a obecné zásady trestání

V dnešním trestním zákoníku číslo 40/2009 Sb. nemáme explicitně uveden účel trestu, tak jako tomu bylo ve staré právní úpravě, tedy v trestním zákoníku č. 140/1961 Sb. Kde byl § 23, který nám říkal, že účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, dále zabránit pachateli v další trestné činnosti a působit na něj, aby vedl řádný život. Toto ustanovení do nové úpravy převedeno nebylo, místo § 23 o účelu trestu se totiž dle důvodové zprávy k novému trestnímu zákoníku zakotvují obecné zásady trestání:

- zásada zákonnosti;
- zásada přiměřenosti trestní sankce spáchanému trestného činu;
- zásada individualizace použitých sankcí;
- zásada personality sankce;
- zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele;
- zásada humanity sankcí.¹¹

I přesto, že není účel v nové právní úpravě (NTZ) výslovně definován stále zůstává hlavním účelem beze sporu ochrana společnosti před spáchanými trestnými činy a samozřejmě také před jejich pachateli. Dosahuje se toho díky individuální a generální prevenci a také se užívá individuální represe.

Způsob jakým působí trest na samotného pachatele je prevencí individuální a dopad na celou společnost je označován jako prevence generální. Aby tyto prevence byly dostatečně účinné, je nutno dbát i na dosažení

---

¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-22-6.

¹¹ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

neodvratnosti trestní odpovědnosti a trestu.¹² Individuální represe je snahou odsouzenému překazit další pokusy o porušení zákona za použití prostředků negativní povahy, které mu ať fyzicky nebo technicky neumožňují dál porušovat zákon, nebo mu alespoň vytvoří značné překážky při dalším porušování zákona.¹³

Dle mého názoru by bylo jistě mnohem efektivnější, kdyby ustanovení o účelu trestu bylo vyjádřeno explicitně v zákoně, aby se s ním např. i laická společnost mohla seznámit.

1.4 Funkce trestu

Domnívám se, že pokud jsem mluvila o účelu trestu, musím nutně vzpomenout i funkce trestu. Bez funkcí trestu by nikdy nemohl být naplněn účel trestu. Funkce trestu jsou nápravná, represivní, ochranná, eliminační a preventivní. To je tedy pět základních funkcí trestu.

Nápravná funkce velmi stručně má tedy pachatele napravit. Cílem je převýchova pachatele, aby vedl spořádaný život a již nepáchal trestnou činnost. A aby se po výkonu trestu mohl snáze socializovat zpátky mezi lidi. Trest, který si odpyká, má tedy být jeho ponaučením.

Ve většině případů pokud pachatel spáchá trestný čin, tak to vypovídá o tom, že je narušený a že jeho vztah k obecně sdíleným hodnotám zřejmě není v pořádku. Určitě se může přihodit, že trestný čin spáchá i zcela slušný člověk se správným vztahem k hodnotám společnosti, ale tato situace, bude pouze výjimka z pravidla. A právě ve výkonu trestu máme neopakovatelnou příležitost pokusit se odhalit, kde a jak je pachatel narušený a zkusit ho přivést k pozitivnímu rozvoji jeho osobnosti a tím později k tomu, aby dokázal do budoucna vést řádný život.¹⁴

Funkce represivní souvisí velmi úzce s nápravnou. Dle této funkce budeme předcházet recidivě pachatele převýchovou a také odstrašujícím účinkem z trestu, který ho čeká.

Funkce ochranná slouží k ochraně společnosti a této funkce nejlépe docílíme, právě pachatelovým uvězněním, tedy omezením jeho osobní svobody.

---

¹²NOVOTNÝ, Oto, Marie VANDUCHOVÁ, Pavel ŠÁMAL a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-01. s. 39-43.

¹³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. s. 472

¹⁴LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5. s. 26.

Poté již nebude mít možnost společnost nikterak ohrožovat. Je zde úzká souvislost mezi funkcí ochranou a eliminační, která právě zajišťuje izolaci pachatele od společnosti. Eliminace je buď dočasná, nebo trvalá.

Eliminační funkci můžeme spatřovat ve více formách ať už je to trest smrti, trest odnětí svobody, nebo trest zákazu činnosti - pedofilovi se zakáže pracovat jako učitel nebo sbornistr a podvodník zase nebude moci pracovat jako např. účetní.¹⁵

---

¹⁵LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. s. 29.

2. Historický vývoj výjimečného trestu, trestů obecně

2.1 Vývoj ve středověku

V tomto období našich dějin není účelem trestu nic jiného než odplata, nemůžeme zde hovořit tedy například o nápravě pachatele. Lidé se domnívali, že nejlepším pojetím je tedy „*odplatné pojetí trestu lex talionis, tedy pravidlo, že pachateli má být způsobeno to samé, co on učinil oběti, život za život, oko za oko, zub za zub.*“¹⁶

V jedenáctém století přišla změna. O trestech začala do značné míry rozhodovat církev, hlavně kněží. Ve 12. – 16. století žádné velké změny co se týče trestání, nenastávají. Trest se stále bere jako odstrašení pro společnost. Stále ani zmínka například o odnětí svobody. „*Tresty byly trest smrti, prováděný stětím, šibenicí, upálením či zahrabáním zaživa, tresty mrzačící – podle druhu deliktu useknutí ruky, nohy, oslepnutí, vytržení jazyka.*“¹⁷ Vždy měl trest logický základ, újma byla způsobena na části těla, která se podílela na spáchání trestného činu (kdo kradl, byla mu useknuta ruka apod.).

V naší zemi se začíná od poloviny 16. století uplatňovat trest odnětí svobody v historických pramenech nalezneme i zmínku o trestu doživotním a to díky tzv. Koldínovu zákoníku z roku 1579. Tento zákoník vnesl změnu jak do života lidí, tak právě do soudnictví, kde nově rozdělil tresty: „*tresty jsou rozděleny do pěti skupin: trest smrti, tresty majetkové, ztráta cti, vypovězení, vězení dočasné nebo doživotní. Trest odnětí svobody neměl příliš velký význam, neboť vězení sloužilo především k zajištění podezřelých nebo obviněných osob.*“¹⁸

Dále až do 18. století se uplatňují tresty nesmyslně kruté, nehumánní a naprosto nepřiměřené, které vůbec nedbají lidského života ani důstojnosti, tedy dnes dvou velice důležitých a Ústavními zákony chráněných práv. V této době se o vině obviněného rozhodovalo např. pomocí ordálů, tedy božích soudů, kde

---

¹⁶LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. s. 45.

¹⁷VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2., nezměn.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4. s. 7.

¹⁸ Nováková, J., Problematika trestu odnětí svobody na doživotí. Všechno 2/1999, s. 5.

místo spravedlnosti nebo pravdy, vítězila náhoda nebo větší fyzická síla. Dalším důkazem toho, že v těchto dobách spravedlnost v podstatě neexistovala, byla přiznání obviněných, ke kterým se ve většině případů dospělo za pomoci tortury. Z těchto dvou příkladů hledání spravedlnosti v dobách minulých můžu jistě konstatovat, že z dnešního pohledu to byla opravdu nešťastná cesta, jak se dobrat pravdy.

2.2 Vývoj od 18. Století do vzniku ČSR

Tuto kapitolu bych s ohledem na její začátek tedy 18. století mohla nazvat též zrodem moderního trestního práva. A to zejména díky novým kodifikacím, které postupně v tomto století vznikaly.

První kodifikací je trestní zákoník Josefa I. (Constitutio criminalis Josephina) z roku 1707. Constitutio criminalis Josefina byl v českých zemích první samostatně vydaný trestní zákoník.¹⁹ Bohužel měl pouze podpůrnou platnost vůči dřívějšímu českému právu. Dalším zákoníkem, který byl bohužel na svou dobu stále ještě dost zaostalý, byl tereziánský zákoník (Constitutio criminalis Theresiana) z roku 1768, který trest spatřuje stále jako mstu a jinou funkci mu nepřisuzuje a tortura v něm zůstává primárním důkazním prostředkem.²⁰

Opravdový pokrok přinesl teprve Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně Josefa II. z roku 1787. „*Byl ovlivněný dílem Ceasara Beccarii O zločinech a trestech i názory osvícenců a nastoupil novou cestu. I když feudálních trestů povolil jak bití, vypalování cejchů, tak i pranýř a veřejnost poprav, nastolil zásadu úměrnosti mezi společenskou nebezpečností deliktu a přísností trestu. Ten má sloužit k převýchově pachatele. Trest smrti zrušil v řádném řízení, omezil jeho užití jen na výjimečný stav. A také zde byly poprvé formulovány základní zásady- žádný zločin bez zákona a žádný trest bez zákona.*“²¹ Tedy již zde se objevila dnešní zásada zákonnosti „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“.

Byl to velice výstižný a jasný zákoník, což bylo samozřejmě velkou předností v tehdejší době. Zrušil trest smrti a nahradil ho trestem vlečení lodí, který tedy nebyl o nic víc humánní. Tento zákoník již měl přesně dány polehčující

---

¹⁹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-127-4. s. 486

²⁰ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-861-8291-6. s. 28

²¹ Tamtéž. s. 29 a s. 30

a přitěžující okolnosti, také vymezil podmínky, při jejichž splnění trestnost činu zaniká. Za trestný už považoval i pokus spáchat trestný čin. Jeho nedostatkem je ponechání krutých tělesných trestů a také dlouhé tresty odnětí svobody, vykonávané v nehezkých podmínkách, což mělo napomoci k nápravě pachatele.²²

Další velice důležitou kodifikací, která bez pochyb ovlivnila trestní právo v Československu, byla Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky vydaná v roce 1804. Tento zákoník přinesl osvětu v podobě konce zastaralých a nepřiměřených feudálních trestů. Dále rozdělil delikty na zločiny a přestupky. Pachateli zločinu hrozila buď smrt (nejčastěji oběšením) nebo žalář, který měl tři podoby: žalář, těžký žalář a nejtěžší žalář. Žalář mohl být doživotní nebo pouze dočasný. Rozmezí trestu odnětí svobody bylo od šesti měsíců do dvaceti let. Tresty mohly být doplňovány dalšími příkořími (nucené práce, bití apod.). Pachateli přestupku hrozila většinou pokuta, nebo ztráta práv, popřípadě také vězení, které opět rozděleno do dvou stupňů: obyčejné a tuhé. Vězení bylo v rozmezí od čtyřadvaceti hodin do šesti měsíců.²³ Výjimečným trestem tedy podle tohoto zákoníku byl jistě trest smrti, trest doživotní a dále trest v podobě žaláře nejtěžšího. Jelikož v nejtěžším žaláři byl pachatel spoután železnými okovy na všech končetinách i okolo trupu. Teplé jídlo (nikdy ne maso) dostával obden a zbylé dny pouze chléb a vodu. Dá se tedy pochopit, že byl nejtěžší žalář zařazen mezi výjimečné tresty.

V roce 1852 vznikl trestní zákon, který byl, dalo by se říci novelizací zákoníku z roku 1803. Byl to zákon o zločinech, přečinech a přestupcích (říšský zákon), což naznačuje, že s novým zákonem přišlo nové rozřazení trestných činů, které se obohatilo o přečiny. Zákon se také zabýval trestním právem hmotným.

Zločiny se trestají stále stejně (smrt, žalář), jen žalář už nemá tři stupně, ale pouze dva: žalář a těžký žalář. Doba trestu odnětí svobody stále stejná jako v zákoníku z roku 1803. Jediná změna pro odsouzené v těžkém žaláři byla, že již nebyli přikováni na ruku, ale pouze na nohu, přičemž trest mohl být opět znepříjemněn například tvrdým lůžkem, samovazbou nebo půstem. Přečiny a

---

²²VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 487

²³FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. s. 31

přestupky byly opět trestány většinou pokutou, ztrátou práv, vězením apod. Věznice pro tyto pachatele byly zřízeny u okresních soudů.²⁴

Trest smrti byl v těchto dobách tedy vykonáván oběšením, zastřelením v době stanného práva. Trest smrti se vykonával hlavně na dvoře vrchního zemského soudu v Praze, též v sídlech krajských soudů. Ukládal se za zločiny: velezrady, dokonané vraždy, loupežné vraždy a další. Zákon č. 134/1885 Sb. přinesl rozšíření těchto zločinů.

V zákoníku z roku 1852 spatřuji výjimečný trest samozřejmě v trestu smrti a doživotním trestu odnětí svobody a možná i v trestu odnětí svobody v těžším žaláři od patnácti do dvaceti let, zvláště pokud pachatelům byl jejich trest zostřován bitím nebo uzavíráním v temných místnostech.

2.3 ČSR

Po vzniku československé republiky, vzhledem k situaci, která vládla nejen na našem území ale i ve zbytku Evropy a která byla způsobena 1. světovou válkou, nebylo možné provést okamžitou změnu předešlého právního systému. Tuto situaci spojenou se změnou státního zřízení vyřešil národní výbor přijetím tzv. recepční normy (zákon č.11/1918 Sb.). Dle tohoto zákona se přebírala veškerá právní úprava, která platila do roku 1918, tedy říšský zákon na našem území a na Slovensku uherský trestní zákoník z roku 1878, to beze sporu usnadnilo přechod od monarchie k republice.

V tomto období se zamýšlely samozřejmě velké rekodifikace zaměřené na modernizaci tehdy již zastaralého právního systému. Největším pokusem, který mělo na svědomí ministerstvo spravedlnosti, resp. spíše komise jím pro tento úkol vytvořená, byla v roce 1920 snaha o novou úpravu trestního práva. Komise udělala návrh osnovy a upravila spoustu nových institutů, například chtěla zavést institut neurčitého odsouzení pod vlivem v těch časech oblíbené koncepce účelového trestání. Tento institut by vypadal v praxi tak, že pokud by pachatel byl mladší třiceti let, vykonával by trest v tzv. polepšovnách pro dospělé. Trest by měl sice určenou horní hranici, ta by ale nemusela být dodržena, vše by záleželo na pachatelově chování při výkonu trestu. Další novinkou bylo zrušení trestu

---

²⁴FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. s. 66.

smrti, tento návrh bohužel vůbec nedošel konce své cesty. Ani další snahy ministerstva nebyly bohužel dokončeny.²⁵

Dalšími velice důležitými právními předpisy za první republiky byly:

- zákon o podmíněném odsouzení a propuštění č.562/1919 Sb., tento zákon chtěl dojít k tomu, aby funkce trestu byla spíše výchovná. Soud nově mohl za zákonných podmínek výkon trestu odložit. Pro pachatele znamenal tento zákon následující, pokud si „odseděl“ dvě třetiny trestu, mohl být podmíněně propuštěn. Při výjimečném trestu na doživotí mohl požádat po 15 letech o podmíněné propuštění.
- zákon o trestním soudnictví nad mládeží č. 48/1931 Sb.. Zákon přinesl nové druhy trestů, stanovil hranici trestní odpovědnosti (14let) a také termín provinění, který se týkal mládeže ve věku od 14 do 18 let.²⁶

Dále je třeba zmínit dva důležité zákony se skutkovými podstatami, které pokud byly naplněny, mohl pachateli hrozit výjimečný trest v podobě doživotí. Byl to zákon č. 269/1919 Sb., o padělání peněz a cenných papírů, podmínkou zde bylo, že čin musel proběhnout za zvlášť přitěžující okolností nebo musel být trestný čin recidivou. Druhým zákonem, který spatřil světlo světa díky atentátu na ministra financí Aloise Rašína, byl zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Tento zákon přinesl zcela nové trestné činy, za něž se mohl ukládat trest odnětí svobody na doživotí.²⁷

V tomto období u nás zaznamenáváme velké pochybnosti o zachování trestu smrti. V roce 1923 se uskutečnila anketa, jejíž respondenti byli například umělci, právníci, vědci a další, více než polovina byla proti zachování trestu smrti. Sám náš prezident T. G. Masaryk byl nepochybně proti, což můžeme dovodit z počtu milostí, které rozdal. V této době milost prezidenta republiky byla pro odsouzené jediná možnost, jak se mohli vyhnout trestu smrti.

Později vyšel zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. Ten přišel s možností, že místo trestu smrti soudce může uložit trest těžkého žaláře doživotního nebo jen dočasného (15 – 30let), ale jen za

---

²⁵VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 493

²⁶FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. s. 70 - 73

²⁷NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 46

předpokladu, že jsou zjištěny zásadní polehčující okolnosti a trest smrti by se zde jevil nepřiměřeně. Zákon také přišel s pravidlem, že trest smrti nesmí být vykonán předtím, než se prezident republiky rozhodne, zda milost udělí nebo neudělí.²⁸

2.4 Protektorátní úprava

V období nesvobody, kdy A. Hitler zřídil na našem území 16. března 1939 „Protektorát Čechy a Morava“, se trestní právo spolu s právy ostatními, která na našem území platila, dostalo do pozadí říšských zákonů.

Bylo vydáno několik podstatných nařízení, která na našem území prolomila princip teritoriality práva a to: Nařízení o používání trestního práva na území Čech a Moravy, Nařízení o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava a dále Nařízení o výkonu trestního soudnictví na území Protektorátu Čechy a Morava. Jednoduše můžeme říci, že kdokoliv měl k 15. březnu 1939 německou státní příslušnost, tak pro něj na území Protektorátu platilo Německé právo. Německé trestní právo našlo ale mnohem rozsáhlejší uplatnění, existovaly zde trestné činy, které ať spáchal kdokoliv, podléhaly právě německému trestnímu právu (činy proti německé říši, proti německé branné povinnosti apod.). Na počátku vznikaly velké nejasnosti, jaký soud je příslušný k řešení a podle jakého právního předpisu. To bylo vyřešeno později velice jednoduchým způsobem, skoro všechny delikty řešily soudy německé a dle německých zákonů.²⁹

Porušovány byly také další zásady trestního práva hmotného a procesního jako například: *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, zásada rovnosti všech před zákonem a také zásada zákaz analogie legis.

V roce 1942 byl vládním nařízením č. 227 Sb. o Národním soudu, zřízen soud, který měl trestat představitele zahraničního odboje, byl zřízen krátce po atentátu na zastupujícího říšského protektora. Naštěstí již první jednání soudu bylo odvoláno.

Období Protektorátu Čechy a Morava bylo velkým zastavením ve vývoji československého práva, bylo to období, kdy naše právní řády byly v podstatě neúčinné a namísto nich platily zákony německé. Mnoho trestných činů bylo

---

²⁸FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. s. 75

²⁹VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 497 – 498

trestáno trestem smrti a ve většině případů nebylo dodrženo právo na spravedlivý proces.

2.5 Vývoj od konce 2. Světové války do roku 1960

Vše co bylo v Protektorátu Čechy a Morava zavedeno a užíváno bylo po skončení 2. světové války zrušeno ústavním dekretem o obnovení právního pořádku ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. v.. Přijaty byly nové trestní předpisy, „jejichž úkolem bylo zajistit potrestání všech osob, které se během tzv. doby nesvobody (tj. doba od 30. září 1938 do 4. května 1945) provinily proti obyvatelům Československa“³⁰.

Těmito předpisy byly tři dekrety prezidenta republiky, první č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret), druhý dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. Tyto dekrety, jak se po čase ukázalo, nedokázaly postihnout vše, poté tedy kvůli postihům menších provinění vznikl třetí dekret č. 138/1945 Sb. o potrestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý retribuční dekret).

Velký retribuční dekret rozdělil nepromlčitelné trestné činy na zločiny proti státu, osobám, majetku a udavačství. Přiznal trestnost dalším jednáním jako například: členství v SS a jiných organizacích s obdobným zaměřením, propagace nebo podpora fašistického nebo nacistického hnutí. Tresty byly ukládány podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, a trestního zákona z roku 1852. Trestní sazby byly od dočasného žaláře (5 – 20 let), přes doživotní těžký žalář až po trest smrti, který pokud byl uložen, měl být vykonán do dvou hodin od vyhlášení rozsudku, výjimečně zde byla možnost prodloužit tuto dobu o jednu hodinu a vždy jen na přání odsouzeného. Pokud řízení nebyl obžalovaný přítomen, rozsudek se vykonal do 24 hodin po jeho dopadení. V roce 1946 byl vydán zákon č. 22 Sb., který upravil velký retribuční dekret tím, že zavedl možnost odložení trestu smrti v případě veřejného zájmu.³¹ K výkonu retribučního soudnictví byly zřízeny mimořádné soudy v sídlech krajských soudů, tyto soudy

---

³⁰NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 48

³¹FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. s. 83

soudily jako tzv. stanné soudy, procesní práva obžalovaných byla velice omezena (např. byli obžalováni bez možnosti odvolání). Vůle malého retribučního dekretu byla realizována na úrovni okresů národními výbory, na rozdíl od velkého retribučního dekretu se malý zabýval oblastí správního práva. Národní soud soudil význačné osobnosti veřejného života.

Od roku 1945 platil na našem území trestní zákoník z roku 1852, až do roku 1950, kdy byl vydán nový trestní zákoník č. 86/1950 Sb., díky kterému dosáhlo trestní právo hmotné opět stavu sjednocení. Tento zákoník přinesl obrovskou represi, která byla patrná z ustanovení § 17, které se věnovalo účelu trestu:

- zneškodnit nepřátele pracujícího lidu,
- zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití,
- působit výchovně na ostatní členy.³²

Trestní zákon z roku 1950 dále zrušil členění na trestné činy, přečiny a přestupky, rozdělil tresty na hlavní (trest smrti, trest odnětí svobody, nápravná opatření) a vedlejší (ztráta občanských práv, státního občanství apod.) Trest odnětí svobody mohl být ukládán buď v maximální délce 25 let, nebo doživotně. Doživotí nesmělo být ukládáno mladistvému a sloužilo jako alternativa k trestu smrti, v případech kdy bylo velmi nepřiměřené uložit trest smrti (vzhledem k osobě pachatele nebo výskytu závažných polehčujících okolností) se použil trest doživotní, respektive trest odnětí svobody v délce trvání nad 15 do 25 let. U těhotných žen vždy doživotí alternovalo trest smrti.

Odsouzený s doživotním trestem mohl zažádat o podmíněčné propuštění po uplynutí 15 let, propuštěn byl, pokud bylo prokázáno, že se již poučil, že bude žít spořádaně a bude pracovat. Zkušební doba byla od 2 do 10 let, samozřejmě pakliže neprokázal, že je poučen, podmíněčné propuštění bylo zamítnuto a odsouzený mohl znovu žádat až po výkonu dalších 15 let.

Velice důležitou novelou trestního zákona č. 63/1956 Sb., která byla účinná od 1. 1. 1957, byl zrušen trest odnětí svobody na doživotí a byl nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let, tento trest se mohl užít také jako alternativa k trestu smrti. Hlavním důvodem zrušení doživotí bylo, že „*odsouzený k tomuto*

---

³² NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 48 – 49

*trestu ztrácí perspektivu znovunabytí svobody a propadá pesimismu, lhostejnosti, zoufalství a tento trest je též v rozporu s výchovným působením na odsouzeného*³³

Dle mého názoru zrušení trestu doživotního jakožto výjimečného trestu bylo krokem naprosto zbytečným, pokud vezmu v potaz argumenty výše uvedené, kterými tato skutečnost byla odůvodněna. Vězni ve výkonu trestu odnětí svobody na doživotí měli možnost po 15 letech žádat o podmíněčné propuštění, tudíž neměli důvod ztrácet naděje na znovuzískání svobody. Naopak si myslím, že tato skutečnost je mohla motivovat, aby se ve výkonu trestu opravdu napravovali a měli poté šanci dosáhnout propuštění.

2.6 Vývoj v letech 1960-1990

Podle politického vedení v této době bylo zapotřebí přijmout nové právní úpravy a to zejména v trestním právu, protože trestní zákoník z roku 1950 měl značné nedostatky. Nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. měl tedy vše napravit.

Tento zákoník rozhodně nezvládl opravit veškeré chyby, které Československé právo neslo. Nicméně jeho velikým přínosem bylo sjednocení veškerých právem chráněných zájmů, ty nově tvořily jeden celek a nebylo možné jeden nadřadit druhému, dalším přínosem bylo, že se při vytyčení účelu trestu už nevyzdvíhal úkol zneškodnit třídního nepřítele. Maximální výměra trestu odnětí svobody byla 15 let a trest smrti byl trestem výjimečným, tresty se tedy celkově zmírnily. Hojně byly soudy využívány podmíněčná odsouzení a propuštění. Jako největší pozitivum je jistě vnímáno, že zákoník opravil nejvýraznější chybu materiálního pojetí trestného činu a stanovil kritéria pro určení společenské nebezpečnosti trestného činu. Vytýkáno mu naopak bylo, že trestnímu právu ponechal spíše represivní povahu. Starý zákoník z roku 1950 nestačil ani na to, aby zharmonizoval novou funkci národních výborů, té musel pomoci nový zákon tzv. přestupkový č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, který přinesl nový postoj k trestání drobných deliktů.³⁴

Ráda bych ještě doplnila, že trest smrti mohl být uložen jen na základě zákona, tj. jen u trestných činů, u kterých to ve zvláštní části zákon explicitně

---

³³ ZAPLETAL, J.: K trestu smrti jako sankci za vraždu. In seminář ÚSR AV ČR. Praha:1990, s. 108

³⁴ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. České právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 622 - 623

dovoloval a pouze za splnění další podmínky, kterou byl stupeň nebezpečnosti pro společnost. Trestný čin musel být spáchán zvláště zavrženíhodným způsobem či obsahovat zavrženíhodnou pohnutku, nebo spácháním trestného činu došlo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení výjimečného trestu bylo tedy nutné pro účinnou ochranu společnosti, dále se výjimečný trest uloží, pokud u pachatele nebyla naděje, že by na něho mírnější trest výchovně zapůsobil. Výjimečný trest nesměl být uložen těhotné ženě a ani nikomu, kdo v době spáchání trestného činu byl mladší osmnácti let.³⁵

V roce 1973 přišla novela trestního zákona č. 45 Sb., která trest smrti upravila tak, že byl ukládán tam, kde pachatele nenapravil trest odnětí svobody do 15 let, ale zároveň umožnil soudům, pokud to uznaly za dostačující, uložit místo trestu smrti trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let.

2.7 Porevoluční úprava

Se změnou politického režimu přišla velmi zásadní změna, která se týkala trestu smrti, ten byl novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. vyňat ze seznamu trestů, soudy od účinnosti této novely již nemohly tento trest ukládat. Trest smrti se od této novely v našem právním řádě neobjevil. Zrušení trestu smrti se musela přizpůsobit i úprava procesního práva, došlo tedy zákonem č. 178/1990 Sb. ke zrušení ustanovení § 316 až § 319 TR, která upravovala právě výkon trestu smrti.

Novela také upravila postup, který se týkal případů, ve kterých byl trest smrti uložený před její účinností, tyto tresty smrti se změnilly na tresty odnětí svobody na doživotí (viz článek II odst. 2 přechodných a zrušovacích ustanovení). Zrušení trestu smrti se bezprostředně poté zakotvilo také do ústavního pořádku ČSFR. Také v Listině základních práv a svobod bylo v článku 6 odst. 3 uvedeno, že trest smrti se nepřipouští. Listina byla samozřejmě následně přejímána také do právního řádu České republiky, stalo se tak usnesením ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakožto součástí ústavního pořádku České republiky. Česká republika je vázána mezinárodními dokumenty, které trest smrti explicitně zakazují, jedná se například o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, kterou jsme ratifikovali 18. března roku 1992, publikována byla pod č. 209/1992 Sb., a staly jsme se první stranou Úmluvy ve střední a východní Evropě. Úmluva má několik navazujících smluvních dokumentů, kde

---

³⁵NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 50

článek 1 Protokolu č. 6 zní: „ *Trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven*“. Po ratifikaci jsme byli Úmluvou vázáni, což ukazuje, že také ona přispěla ke zrušení trestu smrti v České republice.³⁶

Za zmínku stojí fakt, že zrušení trestu smrti nebylo zprvopočátku tak jednoznačné. Vládě bylo poskytnuto šest variant výjimečného trestu, ze kterých si měla vybrat. „*Vláda schválila a Federální shromáždění posléze přijalo variantu, která trest smrti neobsahovala.....tento krok byl zdůvodněn nehumánností trestu smrti, objektivní neprokazatelností jeho odstrašujícího účinku, ireparabilitou v případě justičního omylu.*“³⁷

Výjimečným trestem na území České republiky byl od 1. 7. 1990 (tj. od novely č. 175/1990 Sb.) do konce r. 2009, kdy byl vydán nový trestní zákoník č. 40 Sb., trest odnětí svobody nad 15 do 25 let a trest odnětí svobody na doživotí. Důležité je, že trestní zákoník č. 140/1961 Sb., (dále zkráceně TZ), před novelou č.175/1990 Sb. nedovoloval uložení trestu odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest byl upraven v ustanovení § 29 TZ, ale také v ustanovení § 39 až § 42 TZ, které se zabývaly ukládáním a výkonem trestu odnětí svobody.

Na čem se zakládala výjimečnost těchto trestů? Jedním z faktorů byla délka trestu, jelikož byla stanovena nejvyšší přípustná délka trestu odnětí svobody ve výši 15 let a ta nemohla být překročena ani v případě zvlášť nebezpečného recidivisty. Výjimkou z tohoto pravidla byla možnost uložení výjimečného trestu, tento mohl být uložen podle § 29 pouze u nejzávažnějších trestných činů, pokud zákon uložení výjimečného trestu výslovně povolil a dále pokud osobnost pachatele vypovídala, že šance nápravy je obzvláště ztížena, tedy že pachatel má negativní osobnostní rysy a trest do 15 let odnětí svobody by nepostačoval ke splnění účelu trestu. Výjimečný trest je možno uložit v délce nad 15 do 25 let a trest odnětí svobody na doživotí.³⁸

Podmínky ukládání výjimečného trestu jsou pevně stanoveny a jsou restriktivní, aby se zamezilo ukládání výjimečného trestu v případech, kde by postačil trest odnětí svobody do 15 let sám o sobě nebo společně s ochranným opatřením. Výjimečný trest mohl být ukládán pouze za trestné činy, u kterých to

---

³⁶NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 51

³⁷KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 97

³⁸KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 97

trestní zákon ve zvláštní části umožňoval, tuto podmínku jsem již výše zmínila. Pokud tedy u některé skutkové podstaty uvedený nebyl, nebylo možné výjimečný trest uložit, a to za žádných podmínek (mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost). Podmínky uložení trestu odnětí svobody nad 15 do 25 let byly uvedeny v ustanovení § 29 odst. 2: „*Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký a možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.*“³⁹ Do účinnosti novely č. 175/1990 Sb. (tj. do 30. 6. 1990) byly podmínky místo spojkou „a“ propojeny spojkou „nebo“, podmínky stačilo tedy splnit alternativně (jednu nebo druhou). Novela zákona č. 265/2001 Sb. znamenala opět návrat ke spojení „nebo“, tedy opět platil od 1. 1. 2002 alternativní přístup a to až do skončení účinnosti trestního zákoníku.⁴⁰

Výjimečný trest ve formě odnětí svobody na doživotí měl taxativně vymezeny skutkové podstaty, po jejichž naplnění mohl být ukládán. Podmínky pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí musely být opět splněny kumulativně, tzn. musely být splněny v ustanovení § 29 odst. 3 a), b) i c).⁴¹

Po novele č. 256/2001 Sb., účinné od 1. 1. 2002, která podmínky uvedené pod b) a c) sloučila do jednoho bodu a tyto dvě sloučené podmínky vůči sobě zůstaly v poměru alternativním. Pro možnost uložení trestu odnětí svobody na doživotí tedy musela být splněna podmínka a) v rámci ustanovení § 29 odst. 3 TZ a také alespoň jedna z podmínek uvedených pod písmenem b). Můžeme tedy srovnat s verzí před novelou a verzí novelizovanou, která zněla takto:

„Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu

---

³⁹ § 29 odst. 2, trestního zákona

⁴⁰ srov. § 29 odst. 2 trestního zákona v posledním znění: Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký, nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.

⁴¹ § 29 odst. 3 trestního zákona ve znění do 31. 12. 2001

Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady (§ 91), teroru podle § 93 nebo § 93a odst. 3, obecného ohrožení podle § 179 odst. 3, nebo genocidia (§ 259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínky, že

a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku,

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a

c) není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.

vlastizrady (§ 91), teroru podle § 93, teroristického útoku (§ 95), obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 nebo genocidia (§ 259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že

*a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, a b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.*⁴²

Takto ustanovení § 29 odst. 3 TZ vypadalo až do skončení účinnosti tohoto zákoníku. Jen okruh taxativně stanovených trestných činů, za které bylo možné po naplnění podmínek uvedených v § 29 odst. 3, a dále pokud pachatel spáchal jeden z těchto níže uvedených trestných činů opakovaně a byl za tento trestný čin již potrestán uložit doživotní trest, byl rozšířen. Toto rozšíření provedla novela č. 320/2006 Sb., která výčet navýšila o dalších šest případů:

- ublížení na zdraví dle § 222 odst. 3,
- loupež dle § 234 odst. 3,
- braní rukojmí podle § 234a odst. 3,
- vydírání podle § 235 odst. 4,
- znásilnění podle § 241 odst. 4,
- pohlavní zneužívání podle § 242 odst. 4.⁴³

Před touto novelou se doživotní trest mohl ukládat za trestné činy představující úmyslné kvalifikované usmrcení alespoň jedné osoby. Novela č. 320/2006 Sb. opouští úmyslné usmrcení, u některých trestných činů v § 29 odst. 4 může být smrt způsobena z nedbalosti. Je zde také nově zavedena možnost uložit výjimečný trest doživotí za trestný čin spáchaný opakovaně, tedy za recidivu, ale pouze pod podmínkou, že pachatel byl za předchozí trestný čin potrestán. Zde můžeme pozorovat tzv. princip „dvakrát a dost“, nicméně je na uvážení soudce zda výjimečný trest uloží či ne, v zákoně je explicitně vyjádřena jeho možnost, nikoliv povinnost (§ 29 odst. 4). Novela se inspirovala Slovenskem, které převzalo svůj princip „třikrát a dost“ od Velké Británie a USA.

---

⁴² § 29 odst. 3, trestního zákona

⁴³ § 29 odst. 4, trestního zákona

Trestný čin se hodnotil také z hlediska nebezpečnosti pro společnost a pro toto hodnocení existovaly různé ukazatele např. ustanovení § 29 odst. 2 a 3 TZ či ustanovení § 3 odst. 4. Nebezpečnost činu pro společnost nás zajímala, protože v právní úpravě účinné do 31. 12. 2009 bylo tzv. formálně-materiální pojetí trestného činu, aby byl tedy pachatel trestně odpovědný musel jeho čin naplnit znaky uvedené v zákoně. Zde vidíme formální podmínku a také materiální podmínku, kdy musel tento trestný čin být nebezpečný pro společnost. Společenskou nebezpečnost činu určíme podle významu chráněného zájmu, proti kterému trestný čin směřoval, dále podle provedení činu, následků, okolností za kterých byl trestný čin spáchán, pohnutky, která vedla pachatele ke spáchání trestného činu a nakonec také dle míry jeho zavinění.⁴⁴

Osoba pachatele, zejména posouzení možnosti jeho nápravy je samostatným ukazatelem vedle společenské nebezpečnosti, který je pro uložení výjimečného trestu také stěžejním.⁴⁵

Ráda bych se ještě vrátila k novele č. 265/2001 Sb., která totiž kromě změn výše uvedených také zásadně obměnila přezkum doživotně uložených trestů a to ustanovením § 265b odst. 2 TŘ, které říkalo, že odsouzený na doživotí má možnost v každém případě podat dovolání. Zřejmě to byl pokus navázat na předchozí přezkumy, které se prováděly u rozsudků trestu smrti, ty byly ale prováděny z moci úřední, zatímco u rozsudků doživotních se musel odsouzený dovolat, jinak se přezkum neuskutečnil.

Dle mého názoru tato nová úprava byla poněkud nešťastná, protože nejenže dopadala na opravdu nepatrné množství pachatelů, tudíž její výsledky nebyly ani zdaleka tak viditelné jak zákonodárce předpokládal, ale také moc která se nově rozšířila soudcům při ukládání výjimečného trestu, byla minimálně využita, protože soudci, jak z praxe víme, neradi mění svou rozhodovací praxi. Nicméně pokud tato novela reálně přispěla alespoň k minimálnímu snížení recidivy, poté je třeba uznat, že novela své opodstatnění měla. Větší problém pozoruji ve výši trestu odnětí svobody u některých skutkových podstat, což se pokusím předvést na příkladu: Kdybych poprvé spáchala trestný čin vraždy dle odstavce prvního, můj trest by se pohyboval od 10 do 15 let odnětí svobody. Při

---

⁴⁴NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 57

⁴⁵ŠÁMAL, Pavel, František PŮRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1994. Komentované zákony (C.H. Beck). ISBN 80-717-9896-7. s. 166

spáchání trestného činu ublížení na zdraví dle § 222 odstavce třetího, by trestní sazba byla od 15 do 25 let odnětí svobody. Vražda je dle mého názoru mnohem společensky nebezpečnější čin než ublížení na zdraví. Tady zákonodárce nebyl tak důsledný, jak by se od něj očekávalo. Další, dle mého názoru diskutabilní částí této úpravy je § 29 odst. 4, který již nepožaduje, aby usmrcení člověka bylo úmyslné a přesto by mohl být pachateli udělen výjimečný trest. V tomto případě postrádám výjimečnost trestu, tento již svým názvem: výjimečný trest evokuje jistou raritu a vzácnost, která se projeví při jeho ukládání. Výjimečnost je přece vnímána jak v délce trestu odnětí svobody, ale hlavně by dle mého názoru měla předznamenávat jakousi poslední možnost uložení výjimečného trestu, tedy tento trest by se měl ukládat pouze v případech, ve kterých by žádný jiný trest nebyl postačující (a samozřejmě jen tehdy budou-li splněny zákonem stanovené podmínky). Toto tvrzení mohu opřít o základní zásadu trestního práva, kterou je subsidiarita trestně právní represe.

3. Současná právní úprava

V současnosti nám trestní právo hmotné upravuje nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. (dále zkráceně NTZ), který nahradil předchozí trestní zákon č. 140/1964 Sb. V některých institutech, které upravoval již předešlý zákoník pokračuje, některé mění a samozřejmě nové instituty zavádí. Důležitou inovací, kterou nový trestní zákoník přináší je bipartice trestných činů v ustanovení § 14, nově tedy trestné činy rozděluje na přečiny a zločiny. Zločiny mají ještě podskupinu, která nese název: zvláště závažné zločiny, jsou to „*úmyslné trestné činy, za které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice je nejméně deset let*“. Přečiny jsou definovány pozitivně v § 14 odst. 2 a jsou to: „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let*“ a zločiny jsou naopak definovány negativně v § 14 odst. 3: „*všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny*“.

3.1 Výjimečný trest

Podle nového trestního zákoníku je výjimečným trestem, trest odnětí svobody v délce nad 20 do 30 let a trest odnětí svobody na doživotí. Změna, kterou můžeme spatřovat ve zvýšení jak dolní hranice trestu, tak i té horní je okamžitě patrná, v předešlé právní úpravě byla délka trestu odnětí svobody u výjimečného trestu nad 15 do 25 let.

Důvodem navýšení trestních sazeb je dle mého názoru navýšení trestných sazeb u zvláště závažných zločinů, které mají horní hranici trestní sazby stanovenou na nejméně deset let. Poté je logické, že se sazba výjimečného trestu (odnětí svobody nad 20 do 30 let) musela také navýšit. Za navýšováním celkově spatřuji tlak společnosti na zákonodárce, kdy společnost z mého pohledu racionálních důvodů usiluje o to, aby byl závažný zločin trestán přísněji, také se společnost domnívá, že zvýšení hranice přispěje z hlediska generální prevence.

Výjimečnost trestu není rozhodně spatřována ve formě, protože tou je vždy nepodmíněný trest odnětí svobody. Výjimečnost je dána délkou výkonu trestu, kdy výjimečný trest může být uložen ve výši, která překračuje obvykle ukládanou a maximální povolenou délku trestu odnětí svobody (20 let). Více může být uloženo tedy pouze v rámci výjimečného trestu a to jen tehdy, pokud

jsou splněny všechny zákonem uložené podmínky. Způsob výkonu tohoto trestu má také svá specifika, od kterých se nemůže soudce odchýlit.

3.2 Zákonná úprava podle nového trestního zákoníku (40/2009 Sb.)

Úpravu výjimečného trestu najdeme v novém trestním zákoníku v části první trestního zákoníku, v obecné části, v Hlavě V.: Trestní sankce, Dílu 2.: Obecné tresty, Oddílu 4.: Druhy trestů a výjimečný trest, především pak v § 54, který upravuje výjimečný trest a v § 55- 59, kde najdeme úpravu trestu odnětí svobody a jeho výkon. Ustanovení § 54 odst. 1 ukazuje nesmírnou moc, která je svěřena soudům při jejich rozhodování: „výjimečný trest může být uložen“. Je tedy patrné, že uložení výjimečného trestu i po splnění všech zákonem stanovených podmínek není obligatorní, ale fakultativní. Uložení výjimečného trestu je možností soudů, nikoliv jejich povinností.

Dle mého názoru je fakultativnost na místě, ukládání výjimečného trestu má být až poslední možností, pakliže všechny ostatní budou nedostačující. Poté přichází na řadu lidský faktor v podobě soudce, který vezme v úvahu všechny okolnosti a posoudí, zda je opravdu nutné uložit výjimečný trest nebo zda bude postačovat mírnější a pro pachatele příznivější řešení.

Nový trestní zákoník přinesl jednu markantní změnu a tou je nové pojetí trestného činu. Nově tedy je trestný čin dle ustanovení § 13 odst. 1 :

„ Trestným činem je protiprávní čin, který zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“

Trestní zákon tedy odstoupil od pojetí materiálně-formálního a nově přijal pojetí formální s tzv. materiálním korektivem, ten je vnímán ve společenské škodlivosti trestného činu a můžeme říci, že trestní zákoník tedy přešel k pojetí formálně-materiálnímu.⁴⁶

Od 1. 1. 2010 je pojmovým znakem trestného činu protiprávnost, typové znaky trestného činu (tj. znak skutkové podstaty), a obecné znaky uvedené v zákoně, kterými jsou například: stanovený věk, přičetnost a u mladistvých pachatelů se u provinění zkoumá rozumová a mravní vyspělost. Materiální znak,

---

⁴⁶KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. s. 148.

který byl spatřován v nebezpečnosti činu pro společnost, jako takový odpadl. Při tomto pojetí je nutné, aby všechny znaky byly vypracovány tak, aby se jen opravdu výjimečně stalo, že trestný čin bude mít všechny formální znaky, ale jeho nebezpečnost a škodlivost pro společnost bude nepatrná. Nové pojetí vede zákonodárce k tomu, aby hlouběji respektoval a pečlivě dbal na zásadu *nullum crimen sine lege*.⁴⁷

Materiální znak, jak jsem již uvedla, neodpadl úplně, je nemožné aby zde působilo samostatně pouze formální pojetí trestného činu. Opravdu mne zaujalo podání prof. Nezkusila, který tvrdí, že: „*formální pojetí trestného činu nemá znamenat, že trestný čin lze chápat jen jako pouhý popis znaků charakterizujících trestný čin. Neboť z hlediska jeho vymezení v zákoně i jeho interpretace (jeho individualizace) je třeba ho posuzovat jako společensky škodlivý, resp. tzv. materiálně protiprávní... Hledisko společenské škodlivosti se uplatní pouze spolu s formálními znaky trestného činu, přesněji řečeno jen v rámci těchto znaků*“.⁴⁸

S tímto pohledem na problematiku formálního pojetí trestného činu se ráda ztotožním, zní totiž naprosto logicky a opravdu si nedokážu představit, že by formální pojetí trestného činu působilo samostatně a že by nebezpečnost trestného činu byla vyjádřena pouze a jen v protiprávnosti trestného činu.

Jak jsem již výše uvedla, nový trestní zákoník nově rozdělil trestné činy. A to na přečiny a zločiny, které mají ještě podskupinu zvlášť závažných zločinů. Nové rozdělení je postaveno na délce trestu odnětí svobody, která je za ten který čin stanovena a také na míře zavinění. Definovala jsem již všechny tyto druhy a pro účely mé práce se ještě podrobněji zaměřím na jednu podskupinu zločinů, konkrétně na zvlášť závažné zločiny, jejichž vlastností je vysoká míra závažnosti. Jsou to úmyslné trestné činy, za které pachatelé hrozí trest odnětí svobody s horní hranicí nejméně 10 let. Spáchání zvlášť závažného činu bylo v předchozím zákoníku jednou z podmínek pro to, aby byl pachatel kvalifikován jako zvlášť nebezpečný recidivista (viz. Ustanovení § 41 odst. 1 TZ), v současné úpravě je spáchání zvlášť závažného zločinu podmínka pro uložení výjimečného trestu.⁴⁹

---

⁴⁷ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 123

⁴⁸ NEZKUSIL, Jiří. Materiální protiprávnost v návrhu rekonstrukce. *Trestní právo*. 2010, roč. 8, č. 1/2009, s. 12.

⁴⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 62

3.2.1 Výjimečný trest (§ 54)

Ustanovení § 54 se skládá ze 4 odstavců.⁵⁰ První odstavec tohoto usnesení nám říká, jaké formy má výjimečný trest. Je to tedy trest odnětí svobody nad 20 do 30 let a trest odnětí svobody na doživotí. Už jsem zmínila důležité podmínky uložení výjimečného trestu: Ukládá se pouze za zvlášť závažný zločin, u kterého to zákon explicitně dovoluje. V této podmínce lze vidět nepatrný zásah do kompetence soudů, kterým se okruh trestných činů, za něž mohou ukládat výjimečný trest, zúžil na zvlášť závažné zločiny.

Možnost uložit výjimečný trest je u trestných činů ve zvláštní části uvedena, je jen alternativou, ukládání výjimečného trestu je fakultativní. Vždy záleží na okolnostech a nikdy nesmí být institut výjimečného trestu užit nepřiměřeně, tím by porušil základní zásadu trestního práva, kterou je subsidiarita trestní represe.

Druhý odstavec § 54 se zabývá možnostmi uložení trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let. Tento smí být ukládán pokud: *závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena*. Díky spojení „nebo“ stačí, aby byla splněna pouze jedna z těchto podmínek. K posouzení závažnosti zvlášť závažného zločinu musíme zkoumat konkrétní zvlášť závažný zločin. Musí zde vedle naplněné skutkové podstaty trestného činu

---

⁵⁰ § 54 Výjimečný trest

(1) Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje.

(2) Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.

(3) Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka, a to za podmínek, že

a) takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.

(4) Uloží-li soud trest odnětí svobody na doživotí, může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.

být něco „navíc“, naplnění skutkové podstaty se očekává spácháním trestného činu, který je tedy např. označen za zvlášť závažný zločin, protože splňuje vše, aby do této skupiny trestných činů patřil, pak aby byla závažnost takového zvlášť závažného zločinu velmi vysoká, je třeba nějaká „přidaná hodnota“, která by opodstatnila trest odnětí svobody nad 20 let.

Možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena například v případech, kdy byl pachatel již trestán pro závažnou trestnou činnost a výkon tohoto trestu byl zcela jistě neúčinný, což je patrné z toho, že pachatel páchat trestnou činnost nepřestal, nebo v případech kdy uložení mírnějšího trestu nebude postačující. Pan prof. Šámal názor na tuto problematiku formuluje takto, říká, že: „*závěr o obzvláště ztížených možnostech nápravy musí být založen na komplexním zhodnocení osobnosti pachatele a musí vyplývat zejména z jeho chování v minulosti a z jeho současných osobnostních charakteristik.*“⁵¹ Jeho stanovisko je skoro úplně shodné s tím, které judikoval Nejvyšší soud.⁵²

Trest odnětí svobody nad 20 do 30 let je podle současné právní úpravy vymezen těmito zvlášť závažným trestným činům:

Vražda dle § 140 odst. 3, obecné ohrožení dle § 272 odst. 3, získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou dle § 290 odst. 2, zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny dle § 292 odst. 2, 3, vlastizrada dle § 309 odst. 1, rozvracení republiky dle § 310 odst. 2, teroristický útok dle § 311 odst. 3, teror dle § 312 odst. 1, sabotáž dle § 314 odst. 3, vyzvědačství dle § 316 odst. 4, válečná zrada dle § 320 odst. 1, neuposlechnutí rozkazu dle § 375 odst. 3, zprotivení a donucení k porušení vojenské povinnosti dle § 377 odst. 3, násilí vůči nadřízenému dle § 381 odst. 3, vyhýbání se výkonu služby dle § 384 odst. 2, zběhnutí dle § 386 odst. 3, vyhýbání se výkonu strážní, dozorčí nebo jiné služby dle § 388 odst. 2, porušení povinnosti strážní služby dle § 389 odst. 3, porušení povinnosti služby při obraně vzdušného prostoru dle § 391 odst. 3, ohrožování morálního stavu vojáků dle § 392 odst. 2, porušení služební povinnosti vojáka dle § 393 odst. 4, genocidium dle § 400 odst. 1, 2, útok proti lidskosti dle § 401 odst. 1, apartheid a diskriminace skupiny lidí dle § 402 odst. 2, příprava útočné války dle § 406, styky ohrožující mír dle § 409

---

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 639

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 5 Tdo 875/2003

odst. 2, použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje dle § 411 odst. 3, válečná krutost dle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva dle § 413 odst. 3, plenění v prostoru válečných operací dle § 414 odst. 1, a zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků dle § 415 odst. 3 trestního zákoníku.⁵³ Samozřejmě za podmínky, že jsou tyto trestné činy spáchány tím nejhorším způsobem.

Odstavec 3. se věnuje nejpřísnějšímu trestu, který v České republice existuje, trestu odnětí svobody na doživotí. Ráda bych se zde vrátila do prvního odstavce tohoto ustanovení, který vymezil mimo jiné podmínky uložení výjimečného trestu a uvedl tedy, že se uloží, pokud to zákon dovolí. Nově se odkazuje na celý zákon, nikoliv jako v předchozí úpravě jen na zvláštní část, kde bývá možnost uložení výjimečného trestu u skutkových podstat jednotlivých trestných činů uvedena. Výjimku tvoří právě tento odstavec 3., kde můžeme najít v obecné části taxativně vyjmenované zvláště závažné zločiny, za které je možno uložit trest doživotní. Okruh těchto trestných činů je oproti trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let zúžen na pouhých 11 skutkových podstat, kdy každá z nich obsahuje úmyslné kvalifikované usmrcení člověka.

Tato dikce nám říká, že smrt, která nastane, musí být zaviněna dolůzně a také, že některý z trestných činů uvedených v § 54 odst. 3 musí být ve stádiu dokonání, tudíž příprava ani pokus nebudou v tomto případě dostačující.⁵⁴

Je tedy jasné odchylení od § 29 odst. 4 TZ, kdy se mohl uložit trest doživotní, aniž by k úmyslnému usmrcení došlo.

Nicméně aby mohl být uložen trest odnětí svobody na doživotí, nestačí jen úmyslné usmrcení, jsou zde další podmínky, které musí být splněny:

a) takový zvláště závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvláště zavrženíhodné pohnutce nebo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku a

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.

---

⁵³VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: k ..* Olomouc: ANAG, 2011-. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-677-8. s. 180

⁵⁴ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 640

V a) a b) jsou popsány 3 podmínky, z nichž z a) musí být splněna alespoň jedna a z b) také, takže ve výsledku musí být kumulativně splněny alespoň 2 podmínky, aby se mohlo zvažovat uložení trestu odnětí svobody na doživotí. V minulé právní úpravě bylo užíváno spojení: „*mimořádně vysokého stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost*“, které nyní vypadá takto: „*mimořádné závažnosti zvláště závažného zločinu*“. Tato změna nastala z důvodu změny pojetí trestného činu.

Mimořádná závažnost zvláště závažného trestného činu je dána buď zavrženíhodným způsobem provedení nebo zavrženíhodnou pohnutkou nebo tím, že následek, který trestný čin způsobí, bude zvláště těžký a těžko napravitelný. Dle mého názoru je zásadní vypořádat se s některými z těchto pojmů:

Zvláště zavrženíhodné jednání: „*nutno rozumět takové jednání, které je obecně považováno za příkře rozporné s obecnou morálkou a jež svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a neúctě pachatele k ostatním osobám nebo společnosti*“. ⁵⁵

Zvláště zavrženíhodný způsob provedení činu: takový způsob jednání, který je odlišný od obvyklého způsobu spáchání, tedy od takového způsobu provedení, který je u té které skutkové podstaty očekáván, který obsahuje např. vyšší míru zákeřnosti, surovosti, brutality nebo jakési zvrhlosti. V potaz se bere také to, zda byla oběť vystavena zvláštním duševním nebo fyzickým strastem. Zvažuje se komplexní povaha jednání pachatele a také okolnosti, jimiž byl útok veden, pokud charakterizují způsob spáchání trestného činu. ⁵⁶

Zvláště zavrženíhodná pohnutka: je taková, která je v rozporu s morálkou naší společnosti. Zařazujeme sem ziskuchtivost, pomstychtivost a další pohnutky, které vypovídají o morální zvrhlosti, bezcitnosti, a neúctě k lidskému životu. Naproti tomu nelze takovou povahu přičítat pohnutkám, které pramení z přirozených citů člověka, např. žárlivost, okamžitý afekt, stresová situace, která již trvá delší dobu apod. ⁵⁷ Dále můžeme vidět zavrženíhodnou pohnutku tam, kde pachatel, aby se vyhnul své trestní odpovědnosti za předešlou trestnou

---

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 7 Tdo 416/2011

⁵⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 58

⁵⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, s. 1305

činnost, jiného usmrtí, což vypovídá o jeho sobeckosti, bezohlednosti a o jeho opovržlivém postoji k životu jiného člověka.⁵⁸

Naopak nevidíme zavrženíhodnou pohnutku tam, kde chování pachatele vyvěrá z deviantního pudového založení (sexuální úchyly) pokud je dána biologicky a je tudíž bez viny pachatele. Opakem je samozřejmě taková pohnutka, která se u jinak sexuálně normálního pachatele vyvinula až z jeho sexuální zvrácenosti či nezávaznosti.

Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek: takový následek, u kterého síla podstatně graduje oproti každému jinému následku, který je předpokládán ve skutkové podstatě. Například u trestného činu vraždy je znakem skutkové podstaty smrt člověka, proto tento následek nemůžeme brát jako zvlášť těžký a těžko napravitelný.

Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek může vzniknout také u majetkové škody mimořádně velkého rozsahu či vážné a těžko napravitelné závady v hospodářství, ale musí vedle toho být také usmrcen alespoň jeden člověk, což je závaznou podmínkou.⁵⁹

Účinná ochrana společnosti: je institut, který říká, že existuje-li možnost, že pachatel bude nadále páchat zvlášť závažné trestné činy, musí být od společnosti izolován. Bez pochyb je tento institut neodmyslitelně propojen s generální prevencí. Pokud není možno účinné ochrany společnosti docílit trestem odnětí svobody nad 20 do 30 let, užije se trest odnětí svobody na doživotí.

Rozhodnutí, zda lze napravit pachatele kratším trestem či nikoliv, musí soud opřít o komplexní a propracované zhodnocení osobnosti pachatele, jeho života před spácháním trestné činnosti, příčin a pohnutek které ho k porušení zákona vedly. Aby se vše dostatečně a objektivně objasnilo, je třeba psychologické, psychiatrické a popř. i sexuologické expertizy.⁶⁰

Trest odnětí svobody na doživotí dle NTZ je možné uložit po splnění podmínek za tyto zvlášť závažné zločiny:

---

⁵⁸ Judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek – část trestní – pod č. 41/76.

⁵⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 59

⁶⁰ JELINEK, J.: *Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou*. 24. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 171

Zvlášť závažný zločin vraždy dle § 140 odst. 3, obecného ohrožení dle § 272 odst. 3, vlastizrady dle § 309, teroristického útoku dle § 311 odst. 3, teroru dle § 312, genocidia dle § 400, útoku proti lidskosti dle § 401, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje dle § 411 odst. 3, válečné krutosti dle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva dle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků dle § 415 odst. 3 trestního zákoníku.⁶¹

V odstavci 4 ustanovení § 54 se zákon věnuje pravomoci soudů, přesněji soudců, kteří mohou v rozsudku rozhodnout, že se nebude odsouzeným k výjimečnému trestu počítat doba, po kterou byli ve věznici se zvýšenou ostrahou do doby, ve které mohou požádat o podmíněčné propuštění. O podmíněčném propuštění se ve své práci budu zmiňovat později.

Recidiva zvlášť závažného zločinu už není upravená přímo v ustanovení § 54, ale je v dnešní úpravě obsažena v ustanovení § 59 NTZ, který se věnuje mimořádnému zvýšení trestu odnětí svobody.

Domnívám se, že podmínky uložení výjimečného trestu jsou naprosto adekvátní. Určitě je v pořádku, že jsou výjimečné tresty vždy jen alternativou nikoliv pevným pravidlem u určitých skutkových podstat, které platí bez výjimky. Tento institut volby dává dle mého názoru soudům dostatek prostoru, aby si mohly každou konkrétní situaci řádně a do hloubky prošetřit a vzhledem ke všem okolnostem správně rozhodnout.

3.2.2 Trest odnětí svobody (§ 55- § 59 TZ)

Tyto paragrafy sice přímo výjimečný trest neupravují (to má na starost předchozí § 54), ustanovení § 55-59 se zabývají ukládáním a výkonem trestu odnětí svobody a právě vzhledem k tomu jsou pro moji práci významné, protože obě formy výjimečného trestu jsou vykonávány dle těchto ustanovení. Pokusím se nyní shrnout to nejdůležitější z každého paragrafu.

Ustanovení § 55 stanoví maximální výši nepodmíněného trestu odnětí svobody, která je 20 let a poté uvádí výjimky z tohoto pravidla, které jsou celkem tři. První výjimkou je užití mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody podle § 59 NTZ, druhou je pokud pachatel spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 108 NTZ a poslední výjimkou, která je pro nás

---

⁶¹ § 54 odst. 3, trestního zákoníku

důležitá je situace, kdy se ukládá výjimečný trest. Poté § 55 uvádí, že se trest odnětí svobody vykonává ve věznicích dle jiného právního předpisu, tímto předpisem je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějším, dále zkráceně ZVTOS.

§ 56 se věnuje výkonu trestu odnětí svobody, vyjmenovává jednotlivé druhy věznic, které v ČR máme: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Zároveň tento paragraf popisuje podmínky zařazení do jednotlivých typů věznic. Pro nás je zásadní odst. 2 písm. d), který určuje, že pokud je pachateli uložen výjimečný trest, pak má být zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Z tohoto pravidla existuje výjimka u trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let, kdy tento trest nemusí být vykonáván ve věznici se zvýšenou ostrahou, pokud soudce rozhodne, že vzhledem k závažnosti činu a narušenosti pachatele bude pro něj účinnější, aby byl zařazen do věznice jiného typu. Trest doživotní musí být vykonáván vždy ve věznici se zvýšenou ostrahou. Z tohoto pravidla se žádné výjimky nepřipouští. Dále toto ustanovení opět obsahuje odkaz na ZVTOS, který upravuje samotný výkon trestu v jednotlivých věznicích.

§ 57 řeší problematiku přeřazení z jednoho typu věznice do typu jiného, jde o možnost přeřazení z mírnější věznice do přísnější či naopak. Může to být vždy maximálně o jeden stupeň. Omezení se samozřejmě bude týkat právě odsouzených výjimečným trestem doživotí, ti totiž nemohou být přeřazeni z věznice se zvýšenou ostrahou, dokud si neodpykají alespoň 10 let trestu odnětí svobody.

§ 57a je pro naše účely nepodstatný.

Ustanovení § 58 o mimořádném snížení trestu odnětí svobody určuje, za jakých podmínek může ke snížení trestu dojít a jaká je minimální délka na kterou soud smí trest odnětí svobod zkrátit. Zkrácení trestu u výjimečných trestů asi nebude připadat v úvahu, možná u institutu „spolupracujícího obviněného“, popsaného v § 178a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále trestní řád, zkráceně TR).

Spolupracující obviněný, který je takto označen a dále který splní dané podmínky podle jiného právního předpisu (upraveno § 178a TR). Soud zde následně zkoumá povahu trestného činu, k němuž se obviněný doznal, a porovnává ji se zvláště závažným zločinem spáchaným členy organizované zločinecké skupiny, ve spojení s organizovanou zločineckou skupinou nebo v její

prospěch, jehož dokonání obvinění pomohl předejít anebo k jehož vysvětlení zásadně přispěl.⁶² Soud zde posuzuje spoustu různých faktorů, zejména zkoumá, zda obviněný opravdu přispěl k objasnění. Pokud ano, jakou měrou přispěl či jakou měrou se podílel na zvlášť závažném činu apod.

§ 59 pojednává naopak o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody. Z něj se dozvíme, že pokud pachatel zvlášť závažného trestného činu spáchá čin znovu poté, co za předchozí byl již potrestán, má soud možnost využít trest odnětí svobody v horní polovině trestní sazby, který bude o jednu třetinu zvýšen. Aby soud mohl uložit takto zvýšený trest, musí být splněna jedna z podmínek: závažnost tohoto zvlášť závažného zločinu je vysoká, nebo možnost nápravy pachatele je ztížena.

Mimořádné zvýšení trestu způsobí zvýšení maximální přípustné hranice trestu odnětí svobody do 20 let a přináší omezení týkající se trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let, kdy zvýšená hranice trestní sazby nesmí nikdy převýšit 30 let.

3.3 Podmínky uložení výjimečného trestu

V této práci jsem již v předchozích odstavcích podrobně mluvila o zákonných podmínkách, které musí být splněny, aby soud mohl uložit výjimečný trest, stejně jako o možnosti soudu uložit trest shovívavější v situaci, kdy došlo ke splnění všech zákonných podmínek pro uložení trestu výjimečného.

Ještě bych se ale vrátila k jedné velmi důležité podmínce, kterou jsem zatím ve své práci nezmínila a tou je promlčitelnost trestní odpovědnosti za zvlášť závažný zločin, za nějž lze dle zákona uložit výjimečný trest. Podle § 34 odst. 1 písm. a) NTZ je tato doba stanovena na 20 let.⁶³ Ustanovení § 35 ale dále uvádí, některé trestné činy, které jsou nepromlčitelné.⁶⁴

---

⁶²JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). s. 364.

⁶³ § 34 Promlčecí doba

(1) Trestní odpovědnost za trestný čin zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí

a) dvacet let, jde-li o trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, a trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu podle jiného právního předpisu

⁶⁴ srov. § 35 trestní zákoník

3.4 Výjimečný trest a mladiství

Dle předchozího trestního zákoníku nebylo možné výjimečný trest ukládat mladším 18 let. Trestní řízení probíhá podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále zkráceně ZSVM). Tento zákon je ve vztahu speciálním k trestnímu zákoníku. Dříve byla ustanovení o trestní odpovědnosti mladistvých pouze součástí zvláštních ustanovení trestních zákoníku.

Ustanovení § 31 odst. 3 ZSVM nám říká, že pokud by mladistvý spáchal provinění, za které by zákon ve své zvláštní části umožňoval uložení výjimečného trestu, a stupeň nebezpečnosti tohoto provinění pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu, nebo zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo zvlášť k těžkému nebo těžko napravitelnému následku. Poté má soud možnost uložit mladistvému pachateli trest odnětí svobody na pět až deset let, předpokládá-li, že by rozmezí uvedené v odst. 1 tohoto ustanovení k dosažení účelu trestu nestačilo. Mladistvému pachateli jak je z ustanovení patrné, nemůže být tedy uložen výjimečný trest. Výjimečným trestem se v zákoně ZSVM zabývá ještě ustanovení § 93 odst. 2, kde je stanovena povinnost soudů pro mládež uložit ochrannou výchovu dítěti, to ale musí být mladší než patnáct let a zároveň starší než dvanáct let, pokud spáchalo provinění, za něž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložit výjimečný trest.

Dle mého názoru jsou hranice v tomto zákoně nastaveny velice neadekvátně a neúčelně. Po posledních událostech, kdy dva mladiství brutálním způsobem zabili a předtím dlouho dobu mučili bezdomovce na Pardubicku. Nemyslím si, že trest, který jim může být uložen za takto ohavný čin, bude pro tyto mladistvé pachatele jakkoliv výchovný a dál se nedomnívám, že bude mít dostatečný odstrašující efekt pro ostatní mladistvé. Mladiství by již od určitého věku měli nést plnou odpovědnost za své činy, zvláště pokud jsou takto brutální a zvrácené jako ten výše uvedený.

3.5 Přezkum uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí

S novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. přišla velká změna právě v oblasti přezkumu uložených trestů odnětí svobody na doživotí. Změna byla

realizována skrze ustanovení § 265b odst. 2 TR: každý doživotně odsouzený má vždy možnost podat dovolání, tedy mimořádný opravný prostředek u Nejvyššího soudu. Stačí tedy doživotní rozsudek, žádné jiné podmínky kromě obecných náležitostí (podáno v zákonné lhůtě, na místě, kde se má podání učinit a správnou osobou) splněny být nemusí. Důležitou náležitostí je u dovolání podmínka, že podání musí být učiněno prostřednictvím:

- nejvyššího státního zástupce na návrh krajského nebo vrchního státního zástupce nebo bez návrhu pro nesprávnost kteréhokoliv výroku rozhodnutí soudu, a to ve prospěch i neprospěch odsouzeného, nebo
- prostřednictvím obhájce smí podání učinit obviněný pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, které se ho přímo dotýká.⁶⁵

Jak jsem již předeslala v předchozí kapitole, kde jsem se o této novele zmiňovala, byl to nejspíš pokus obnovit obdobný přezkum rozsudků, který prováděl Nejvyšší soud Československé socialistické republiky při uložení trestu smrti. V zásadní věci se nicméně tyto přezkumy liší. Přezkumy rozsudků smrti se prováděly z moci úřední, zatímco přezkumy trestů doživotních se podle novely provádí pouze na návrh odsouzeného, jak jsem již výše uvedla.

Oblastí přezkumu doživotních trestů odnětí svobody se zabýval i velký senát Nejvyššího soudu ČR, který zhodnotil všechna pro a proti a rozhodl, že přezkum se bude týkat pouze procesních a právních vad, nikoliv odstranění procesních chyb. Závěrem velkého senátu nicméně je, že pokud dovolání bude podáno na základě dovolacího důvodu dle §265b odst. 2 TR, pak dovolací soud bude prověřovat jen to, zda byly splněny zákonné podmínky pro uložení takového trestu.⁶⁶

V této problematice se naprosto ztotožňuji s názorem docentky Jany Tlapák Navrátilové, který uvedla ve své publikaci „Výjimečný trest“. V souhrnu říká, že trest odnětí svobody na doživotí je v ČR tím největším zásahem do svobody odsouzeného, je to ve své podstatě likvidující trest a jako takový by zasloužil rozšířit přezkum i na otázku trestu, nejen pouze viny. Rozhodně by se měly začít dělat kontroly úplnosti a správnosti skutkových zjištění soudů nižšího

---

⁶⁵ Srov. § 265d Trestního řádu

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu 15 Tdo 138/2003

stupně. Odsouzenému tento rozsudek fatálně změní život, tudíž by dle mého názoru měl být celému přezkumu dán větší prostor a hloubka, aby rozsudky byly spravedlivé a neubližovaly nevinným lidem, nebo lidem, kterým vina nebyla bezpochyby prokázána, naštěstí máme v trestním právu procesní zásadu in dubio pro reo, na kterou by české soudy neměly tolik zapomínat.

3.6 Ukládání výjimečného trestu odnětí svobody v praxi

V této podkapitole chci pouze tabulkou ukázat četnost ukládání výjimečného trestu v České republice za posledních devět let. Statistiky poskytované vězeňskou službou dokazují, že k velkému nárůstu ukládání výjimečných trestů během posledních let nedošlo. Také se z nich dozvíme, že výjimečný trest bývá ukládán spíše mužům, než ženám.

ROK	Počet odsouzených	Z toho muži	Z toho ženy
2007	32	29	3
2008	33	31	2
2009	38	36	2
2010	37	35	2
2011	40	38	2
2012	44	41	3
2013	46	43	3
2014	48	45	3
2015	48	45	3

Zdroj: www.vscr.cz stav ke dni 9. 3. 2016.⁶⁷

3.7 Podmíněné propuštění z výkonu výjimečného trestu

V našem právním systému existuje možnost propuštění z výkonu výjimečného trestu dříve, než si pachatel odpyká celý trest soudem uložený. Musí splnit stanovené požadavky, vždy si musí odpykat alespoň 20let trestu odnětí svobody a dále existují další požadavky, které se zkoumají u každého odsouzeného individuálně. Musí se posoudit komplexně osobnost odsouzeného a

⁶⁷ Statistická ročenka za rok 2014. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2014.pdf s. 82

jeho chování ve výkonu trestu. Úpravu, zabývající se podmíněným propuštěním najdeme v ustanovení § 88, § 89 a § 91 NTZ, také v ustanoveních trestního řádu a to v § 331, § 332 a § 333.

V předchozí úpravě se podmíněné propuštění nacházelo v ustanovení § 62 odst. 2, přinesla ho novela č. 175/1990 Sb.. Podmínečné propuštění bylo uskutečnitelné, pokud si odsouzený odpykal alespoň 20 let ze svého trestu, podmínkou bylo uložení zkušební doby - ta mohla být stanovena v rozmezí od 1 do 7 let. Tento institut byl vnesen do našeho právního řádu hlavně proto, že: *„doživotní trest bez jakékoliv naděje by se rovnal sociální popravě odsouzeného“*.⁶⁸

Nový trestní zákoník tuto úpravu vzal za svou, když v ustanovení § 88 odst. 5 říká, že odsouzený k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí smí být propuštěn poté, co si odpyká nejméně 20 let a nehrozí-li vzhledem k okolnostem trestného činu, který spáchal a k povaze jeho osobnosti, že by tento nebo jiný zvláště závažný zločin mohl spáchat znovu. U druhé formy výjimečného trestu, kterým je trest odnětí svobody nad 20 do 30 let, je možné podmíněné propuštění nejdříve po odpykání dvou třetin trestu viz ustanovení § 88 odst. 4 NTZ, které dále říká, že musíme přihlídnout k okolnostem činu a osobnosti pachatele.

Novela č. 290/1993 Sb. přinesla zpřísnění výjimečného trestu (viz § 29 odst. 1, poslední věta TZ), které bylo realizováno soudy. Ty mohly rozhodnout, že doba, po kterou byl odsouzený ve věznici se zvýšenou ostrahou, bude pro účely podmíněného propuštění nepodstatná, protože se nebude započítávat. I tato možnost zpřísnění se v naší současné úpravě nachází, v ustanovení § 54 odst. 4, ovšem je to pouze alternativa, nejedná se o nic povinného a často užívaného. Jde o to, aby soudy měly šanci zhoršit výjimečný trest, tam kde to pokládají za nezbytné.

Ani úprava předchozí, která byla účinná do konce roku 2009, ani NTZ nevyjmenovávají ani nikterak jinak nespecifikují žádná konkrétní kritéria pro užití tohoto zpřísnění. Můžeme proto vycházet z toho, že zpřísnění bude připadat v úvahu u případů, u kterých bude soud přesvědčen, že odsouzeným nebude k

---

⁶⁸ JELÍNEK, J., SOVÁK, Z.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 24.aktualizované vydání, Linde Praha, 2006, s. 43

naplnění účelu trestu stačit samotná délka výjimečného trestu, proto bude nutné jim tedy trest ještě ztížit a to především prodloužením doby, po kterou nebudou moci být podmíněně propuštěni na svobodu. Posuzovat se budou osobnostní rysy pachatele, zda je zvláště nebezpečný a jeho náprava bude velmi ztížena díky jeho záporným povahovým rysům. Tato forma výjimečného trestu by nejspíše měla být aplikována na takové zvláště závažné trestné činy, za které by v minulých dobách byl užit trest smrti. Komentář k předešlému trestnímu zákoníku říká, že důvodem nezapočítávání doby ve vězení se zvýšenou ostrahou byla snaha vězně motivovat k řádnému plnění jeho úkolů, po kterém by mohl být přeřazen do věznice s mírnějším režimem, kde by se už doba pro podmíněné propuštění započítávala standardně.

Tento důvod nicméně nebyl moc promyšlený, protože dle § 39b odst. 4 písm. a) TZ bylo možno vězně přeřadit do věznice mírnější až poté, co si odpykal deset let ve věznici se zvýšenou ostrahou. Dostí podobný je přístup NTZ v § 57 odst. 4 písm. a). Důležité je, že rozhodnuto o nezapočítání musí být tímž rozsudkem, kterým se uložil výjimečný trest. Nelze tedy v žádném případě rozhodnout zpětně, například v návaznosti na negativní chování odsouzeného ve výkonu trestu.⁶⁹

Otázkou zůstává, zda je takové přeřazení do věznice s mírnějším režimem v případě vězňů odsouzených na doživotí vhodné. U doživotního trestu jde snaha o výchovu odsouzeného do pozadí a naopak se upřednostňuje ochrana a bezpečnost celé společnosti. Pokud vezmeme v úvahu, že odsouzený k doživotnímu trestu bude nejspíš velmi nebezpečný, neměl by se tedy riskovat případný pokus o útěk, který by ve věznici s mírnějším režimem mohl být pokusem úspěšným. V ostatních případech se přeřazení do věznice s mírnějším režimem realizuje na základě § 57 NTZ, v tomto ustanovení se zvláště v odst. 2 poukazuje právě na fakt, *že je přeřazení možné, pokud chování odsouzeného a způsob jakým plní své povinnosti, odůvodňuje závěr, že přeřazení přispěje k nápravě pachatele.*

Doposud bylo přeřazení u doživotních trestů povoleno jen ve dvou případech, u Michala Kutílka a Jiřího Šouty, kteří byli přeřazení do věznice s

---

⁶⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 65-66

ostrahou v Rýnovicích. Oba se vyskytují v části, která má „zesílené stavebně technické zabezpečení“, které by mělo znesnadnit jakoukoliv snahu o útěk.⁷⁰

Institut připouštějící nezapočítávání času stráveného ve věznici se zvýšenou ostrahou do doby výkonu trestu, je významný pro podmíněné propuštění odsouzeného a soudy by tuto přitěžující alternativu měly užívat pouze v krajních případech, především tam, kde je to nezbytné. Bohužel dle mého názoru je institut používán nadměru a potom tedy podle těchto faktů můžeme říci, že doba pro podmíněné propuštění u doživotního trestu není 20 let, ale 30 let. Zde je naprosto patrné zpřísnění doživotního trestu a mám obavy, že u starších odsouzených se z trestu poté opravdu stane trest doživotní. Pak se ale dostáváme k zásadní otázce, kam se tedy ztrácí ten pravý motivační smysl podmíněného propuštění? Případ podmíněného propuštění se zatím řešil u dvojnásobného vraha Zdeňka Vocáska. Ten byl odsouzen k trestu smrti, ale po revoluci se mu trest změnil na trest doživotní, je prvním doživotně odsouzeným vězněm, který zažádal o podmíněné propuštění. První jednání trvalo zhruba 30 minut a konalo se přímo ve věznici na Mírově. Soud nerozhodl a nechal si vyhotovit znalecké posudky jak z oboru psychologie, tak z oboru psychiatrie. Žádost pana Vocáska byla zamítnuta, jako hlavní důvod soud uvedl, že se odsouzený začal spořádaně chovat teprve nedlouho před jednáním soudu a nikoliv po celou dosavadní dobu výkonu trestu. Dalšími důkazy byly samozřejmě znalecké posudky, podle kterých nebylo jednoznačné, zda se odsouzený polepšil nebo ne.⁷¹

3.8 Udělení milosti a amnestie

Pravomoc prezidenta republiky udělovat milost je obsažena v čl. 62 písm. g) Ústavy, který uvádí, že prezident republiky má právo odpustit a zmírnit tresty uložené soudem a smí také nařídit, aby se trestní řízení nezahajovalo, pokud již bylo zahájeno, aby se v něm nepokračovalo a zahladit odsouzení. Pravomoc udělit amnestii je obsažena v čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy.⁷² Rozdíl mezi těmito instituty je ten, že milost je aktem individuálním, směřujícím proti konkrétnímu odsouzenému, kdežto amnestie se uděluje více odsouzeným najednou.

---

⁷⁰ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 76

⁷¹ Vrah vocásek zůstane na Mírově. *Týden.cz* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vrah-vocasek-zustane-na-mirove_40427.html

⁷² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

Milost a amnestie mají tři základní formy, kterými jsou agraciace, abolice a rehabilitace. Agraciací se promíjí buď celý pravomocně uložený trest, nebo jen jeho část. Toto se týká jen nevykonaného trestu nebo jeho zbytku. Abolice přináší milost v dosud nezahájeném trestním řízení. Pokud již bylo řízení zahájeno, nebude se v něm pokračovat. Rehabilitací je zahojení negativních následků trestu, platí jak u vykonaného, tak i u uloženého trestu. Odsouzení je tak zahaleno a zločinec se stane bezúhonným občanem, nejsou-li zde přítomny žádné jiné překážky.⁷³

Milost i amnestii upravuje samozřejmě trestní řád, přičemž milost je upravena ustanovením § 366 a násl. V § 369 je upraven institut podmíněného udělení milosti, což znamená, že milost bude udělena pro celý trest nebo jeho zbytek jen za splnění určitých podmínek. Dodržení těchto podmínek kontroluje soud, který ve věci rozhodoval v 1. stupni. Konečné slovo zda podmínka byla splněna či nikoliv nemá soud ale prezident republiky, kterému ovšem soud dodá veškeré podklady zjištěné při dohledu nad plněním podmínek propuštěného. Prezident věc poté posoudí a rozhodne prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti. Amnestie je upravena v § 368 TR, který říká, že soud, který rozhodoval v prvním stupni o osobě, rozhodne, zda a do jaké míry se bude amnestie této osoby týkat. Pokud je osoba ve výkonu trestu nebo pokud byl trest odnětí svobody přerušen, rozhoduje soud, v jehož obvodu trest vykonává, popř. vykonával. Obranou proti tomuto druhu rozhodnutí je stížnost, která má odkladný účinek.⁷⁴ Většinou se amnestie ukládá při nástupu nového prezidenta do funkce nebo také při výročích, která jsou významná pro náš stát. Nejvíce diskutovaným případem amnestie byla amnestie v roce 1990 vyhlášená Václavem Havlem, při níž bylo propuštěno cca 15 000 lidí. Nebyli to žádní vrazi ani násilníci, ale kriminalita viditelně vzrostla a společnost byla velmi rozhořčena tímto počínáním pana prezidenta.⁷⁵

---

⁷³ Amnestie a milost a jejich formy. *Epravo.cz* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/amnestie-a-milost-a-jejich-formy-14774.html>

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 983-985.

⁷⁵ Prezidentská amnestie. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/amnestie/r-i:wiki:3575/>

4. Právní úprava výkonu výjimečného trestu

4.1 Mezinárodní právní úprava

Prvním důležitým dokumentem, který se zabýval mezinárodní úpravou pravidel zacházení s vězni a byl předložen na I. kongresu OSN konaném v Ženevě v roce 1955 byla Standardní a minimální pravidla pro zacházení s vězni. Dokument upravoval tyto oblasti:

- svobodné myšlení
- svobodné vyznání víry
- stejná ochrana podle zákona
- právo na přiměřenou životní úroveň
- právo na zdravotní péči⁷⁶

Druhým důležitým dokumentem, který vyhlásila v roce 1973 Evropská rada rezolucí, byla Evropská vězeňská pravidla. Tato byla roku 1987 přepracována a opět odsouhlasena. Pravidla měla bezprostřední vliv na reformu vězeňství, která v ČR proběhla. V této rezoluci se již poukazuje především na osobu vězně a na jeho důstojnost, která má být zachována hlavně ze strany vězeňského personálu a na připravenost vězňů po návratu z trestu odnětí svobody do společnosti. Tato pravidla stojí na těchto základních principech:

- odnětí svobody má být prováděno za takových materiálních a morálních podmínek, které zaručují respektování lidské důstojnosti
- aplikování řádu musí být nestranné, nesmí být činěn rozdíl v zacházení s vězni různé bary pleti, pohlaví, jazyka, vyznání atd.
- je třeba respektovat morální a náboženské principy, které uvězněný vyznává
- cílem vězeňského režimu je uchránit zdraví a důstojnost vězňů, rozvíjet jejich smysl pro odpovědnost a poskytnout jim trénink, který jim pomůže při reintegraci do společnosti
- pravidelné inspekce vězeňských zařízení kvalifikovanými a zkušenými profesionály

---

⁷⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 69

- respektování individuálních práv vězňů, zejména zákonnost výkonu trestu a její kontrola nezávislými orgány⁷⁷

4.2 Vnitrostátní právní úprava

Vnitrostátní právní normy, které upravují výkon výjimečného trestu, jsou především trestní zákoník, trestní řád a dále:

- Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody (dále zkráceně ZVTOS)
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. prostřednictvím které se publikuje řád upravující výkon trestu odnětí svobody
- Nařízení generálního ředitele vězeňské služby České republiky č. 55/2007 o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (dále zkrácené NGR)
- Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stáži

K těmto právním předpisům bychom ještě mohli přidat Listinu základních práv a svobod (dále jen zkráceně LZPS), která právní úpravu výkonu výjimečného trestu a trestů obecně také pomáhá formulovat, např. čl. 7 odst. 2 říká: „*že nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*“.⁷⁸ LZPS upravuje celkově základní principy týkající se přístupu k vězněným osobám. Podstatně se na úpravě výkonu výjimečného trestu podílí také vnitřní řády věznic (určují chod věznice), o nichž budu podrobněji hovořit dále.

Výjimečný trest se ve většině případů vykonává ve věznicí se zvýšenou ostrahou, dle § 56 odst. 2 písm. d) NTZ, podle dřívějšího TZ byl výkon výjimečného trestu ve věznicí se zvýšenou ostrahou oproti současnosti obligatorní. Dnes tedy záleží na posouzení soudu, který dle § 56 odst. 3 může dojít k názoru, že pro pachatelův budoucí vývoj bude jiný typ věznice vhodnější. Je nutné, aby zvážil vše podstatné, zejména stádium narušenosti pachatele a závažnost jeho trestného činu. Toto zmírnění smí soud užít pouze u jednoho druhu výjimečného trestu a to trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let. V NTZ je oproti TZ mnohem citelnější rozdíl mezi trestem odnětí svobody nad 20 do 30 let a

⁷⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 69

⁷⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

trestem odnětí svobody na doživotí. Výkon výjimečného trestu se řídí obecnými ustanoveními ZVTOS stejně jako výkon všech trestů odnětí svobody. ZVTOS je zvláštním právním předpisem ve vztahu k NTZ a TŘ. Jde o jedinou výjimku, kdy se postupuje podle zvláštního předpisu při výkonu trestu a ne bezprostředně podle hlavních kodifikací trestního práva.

Podle ZVTOS jsou cíle, kterých se chce u všech trestů odnětí svobody dosáhnout, shodné. Najdeme je v § 1 odst. 2 ZVTOS, kde zákon říká, že nejdůležitější je, aby byla ochráněna společnost před pachateli trestných činů a bylo jim zabráněno páchat další trestnou činnost. Dále je v ustanovení uváděno, že je nutné působit na odsouzené výchovným způsobem tak, aby po propuštění byli schopni vést spořádaný a plnohodnotný život. Samotný výkon v ZVTOS upravují § 71 a § 72a, tato ustanovení nám popisují samotný průběh výkonu trestu pro odsouzeného výjimečným trestem.

V ustanovení § 71 ZVTOS se dočteme, že vnitřní řády věznice by měly vždy přihlížet k nebezpečnosti odsouzeného a k povaze doživotního trestu. Dále ustanovení hovoří o nepřípustnosti povolit vězni pauzu ve výkonu trestu jako odměnu za vzorné chování. A o pravidle, že odsouzení k odnětí svobody na doživotí jsou obvykle na celách sami.⁷⁹

Dalším důležitým ustanovením, které se dostalo do ZVTOS díky novele zákona č. 276/2013 Sb., a upravuje výkon trestu odnětí svobody pro odsouzené, kteří jsou velmi nebezpeční pro společnost, je ustanovení § 72a ZVTOS. V odst. 1 definuje kdo je pro účely tohoto zákona velmi nebezpečný odsouzený, mimo jiné je to tedy dle písm. a) ten, kdo je odsouzený k výjimečnému trestu. V následujících odstavcích se popisuje, že tento druh odsouzeného by měl být umístěn do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, v maximální délce 90 dnů podle § 72a odst. 3. Pakliže se v této lhůtě neobjeví důvody dle § 72a odst. 1 písm. d), tedy nebezpečnost vězně pro ostatní osoby,

---

⁷⁹ § 71 zákon o výkonu trestu odnětí svobody,

(1) Vnitřní řád věznice, jakož i obsah a formy zacházení s odsouzenými k doživotnímu trestu musí přihlížet též k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, kterým je takový trest uložen

(2) Odsouzenému k doživotnímu trestu nelze přerušit výkon trestu nebo mu udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení.

(3) Odsouzení k doživotnímu trestu jsou ubytováni zpravidla po jednom.

odsouzený se z tohoto oddělení přeřadí. Pokud se ale prokáže, že je odsouzený hrozbou pro zdraví ostatních osob zůstane na tomto oddělení maximálně dalších 180 dní. Odsouzený má nárok podat stížnost proti rozhodnutí o umístění do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a to ve lhůtě tří dnů od doručení. Tato stížnost ale nedisponuje odkladným účinkem a rozhoduje o ní generální ředitel Vězeňské služby nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby.⁸⁰

4.3 Nařízení výkonu výjimečného trestu a nástup do výkonu výjimečného trestu

Postup, podle kterého se nařizuje výkon trestu, je upraven v trestním řádu v ustanovení § 321 a je součástí vykonávacího řízení.

Základ pro nařízení výkonu nám vytváří vykonatelné rozhodnutí, na základě kterého máme právní titul, který umožní nástup odsouzeného do výkonu trestu. Ihned poté co se rozhodnutí stalo vykonatelným, obešle předseda senátu příslušnou věznicí a současně vybidne odsouzeného, aby nastoupil v určité lhůtě do výkonu trestu odnětí svobody, pokud je odsouzený na svobodě. Pokud je odsouzený ve vazbě, smí předseda senátu odvolacího soudu nařídit výkon trestu hned při vyhlášení rozhodnutí. Je-li odsouzený na svobodě, může předseda senátu odvolacího soudu postupovat stejným způsobem, pokud ze situace vyplývá, že odsouzený bude na svobodě nebezpečný pro společnost nebo že by se mohl vyhýbat výkonu trestu odnětí svobody, a to buď útekem, nebo ukrýváním.⁸¹

Novelou z r. 1990 se změnilo ustanovení o těhotné ženě a matce novorozeného dítěte, kterým se uloží obligatorně odklad výkonu trestu odnětí svobody v délce jednoho roku po porodu. Odklad je dále možné uložit, pokud zdravotní stav odsouzeného je natolik vážný, že by výkon trestu měl neblahé účinky na jeho zdraví a život. Pokud se toto předsedovi senátu nezdá, vyzve odsouzeného, aby při nástupu výkonu trestu odnětí svobody předložil lékařskou zprávu a pokud věznice zjistí, že není možné s ohledem na zdravotní stav vykonat

---

⁸⁰ § 72a zákon o výkonu trestu odnětí svobody

⁸¹ § 321 trestní řád

trest, navrhne soudu podle zjištěných skutečností buď trest odložit, nebo přerušit.⁸²

4.4 Práva a povinnosti odsouzených ve výkonu trestu

Práva a povinnosti odsouzených stanovují určitý prostor, ve kterém se odsouzený na jedné straně smí a na druhé straně musí pohybovat. Okruh práv odsouzeného závisí na jeho chování a může být rozšiřován různými odměnami nebo naopak zužován zákazy. Práva a povinnosti jsou upraveny v ustanoveních § 15 až § 36 ZVTOS.

Práva odsouzeného jsou upravena v Dílu II. a patří sem zejména:

- Rovnost práv všech odsouzených, nesmí docházet k jakémukoliv druhu diskriminace
- Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotních služeb, tímto ustanovením se rozumí, že odsouzení dostávají pravidelně jídlo odpovídající kvality. To znamená, že není nijak závadné a nemůže odsouzenému ublížit na zdraví a pokud má odsouzený nějaké zdravotní problémy, jsou při jeho stravování ve výkonu trestu zohledňovány příslušným způsobem. To ve většině případů zamezí eventuálním konfrontacím.⁸³

4.5 Věznice

V České republice je 35 věznic, z tohoto počtu je 10 věznic určených pro vazební účely a 2 jsou detenčními ústavy.⁸⁴ Kapacita našich věznic ke dni 9. 3. 2016 byla 20 794 lůžek, z toho 21 563 bylo ve skutečnosti využito. Toto číslo sice není alarmující, ale to pouze z toho důvodu, že je součtem míst jak ve vazebních věznicích, detenčních ústavech, tak v neposlední řadě také věznic určených k výkonu trestu. Kdybychom si vzali číselné údaje jen k věznicím určeným pro výkon trestu, viděli bychom, že naše věznice jsou přeplněné. Kapacita v těchto

---

⁸² § 322 trestní řád

⁸³ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 201

⁸⁴ Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/onas/zakladni-informace-4/mapa-veznic-vazebnich-veznic-a-detencnich-ustavu-cr-5401>

věznicích je 18 173 lůžek a ve skutečnosti trest vykonává 19 536 odsouzených, tedy procentuálně jsou věznice zaplněny na 107,5 %.⁸⁵ V minulém roce byla přeplněnost věznic o 4% nižší.

Na našem území jsou 4 typy věznic:

- s dohledem
- s dozorem
- s ostrahou
- se zvýšenou ostrahou.⁸⁶

Pro výkon výjimečného trestu doživotí se bez výjimky užívají věznice se zvýšenou ostrahou. U druhé formy výjimečného trestu, kterým je odnětí svobody nad 20 do 30 let má soudce možnost odsouzeného umístit i do jiného typu věznice, pokud má za to, že to pro odsouzeného a jeho nápravu bude přínosnější a že prostředí ve věznici s mírnějším režimem bude pro jeho potrestání postačující.

Výjimečný trest se v dnešní době provádí hlavně ve věznicích se zvýšenou ostrahou, jak sem již uvedla. Takovými věznicemi jsou: věznice Mírov, věznice Plzeň a Valdice. Dále se výjimečný trest realizuje ve věznicích, ve kterých mají oddělení výkonu trestu odnětí svobody se zvýšenou ostrahou, sem patří věznice Karviná. Snahou nepochybně je, aby uvedené věznice byly naplňovány rovnoměrně, nicméně více odsouzených si odpykává svůj trest ve Valdicích a na Mírově, menšina pak ve věznici Karviná. Jak jsem již uvedla, dvěma odsouzeným k výjimečnému trestu byl povolen přesun do věznice mírnějšího typu a nyní tedy vykonávají trest ve věznici Rýnovice. Pro ženy existuje speciální věznice Opava.⁸⁷ Závěrem této kapitoly bych ráda uvedla pár faktů o vybraných věznicích.

4.5.1 Věznice Mírov

Tato věznice je umístěna v prudkém svahu, na hradě Mírov, který původně sloužil k ochraně majetku olomouckého biskupa. Už od konce 14. století slouží tento řádně opevněný hrad jako vězení. Dnes je Mírov věznicí se zvýšenou ostrahou, má však také oddělení s dozorem, s ostrahou a oddělení specializované na odsouzené s duševní poruchou a poruchou chování ve věznici se zvýšenou

---

⁸⁵ Rychlá fakta. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

⁸⁶ § 8 odst. 1 zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁸⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 76-77

ostrahou. Zaměstnanost vězňů je kolem 60%, nejčastěji se vězni uplatňují při úkolech, které se dají plnit v areálu věznice, jde např. o dřevovýrobu, kde se vězni realizují hlavně výrobou nábytku, kterým jsou pak vybavovány především statní instituce.⁸⁸

Na začátku svého působení se věznice představovala jako vazební, z tohoto důvodu jsou příležitosti k volnočasovým aktivitám vězňů značně omezeny. V budoucnu by tato věznice měla sloužit pouze pro odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí. Historie této věznice je pro naše účely zajímavá od roku 1997, kdy se sem po větší rekonstrukci začaly převážet první vězni.⁸⁹ Mírov má 369 míst z toho je nyní obsazeno 341 lůžek, tento stav je ke dni 12. 2. 2016.⁹⁰

4.5.2 Věznice Valdice

Je umístěna v bývalém kartuziánském klášteře nedaleko Jičína. V druhé polovině 19. století se z kláštera stala centrální věznice pro ty vůbec nejhorší pachatele, kterým soud přikl trest odnětí svobody v rozmezí od 10 let do doživotí. Dnes jsou Valdice věznicí s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Výkon trestu odnětí svobody zde vykonávají muži s vysokými tresty, recidivisté a další jiným způsobem nebezpeční odsouzení. Dlouhou dobu měly Valdice také oddělení pro výkon vazby, bylo zrušeno v roce 2001. V tomto roce začala rekonstrukce tohoto oddělení, aby odpovídalo podmínkám, které jsou třeba pro umístění vězňů s doživotními tresty a jiným odsouzeným, u kterých je nutná zvýšená detence. Toto oddělení disponuje 48 místy, celková kapacita věznice je 1098 lůžek.⁹¹ Vězni, kteří dostali trest doživotní, jsou situováni v prvním poschodí, vězni v režimu zvýšené ostrahy se nachází v poschodí druhém. Doživotní vězni jsou pravidelně po jednom v cele, odsouzení se zvýšenou ostrahou jsou v celách po jednom či dvou. Na tomto oddělení se vězni elektronicky sledují 24 hodin denně.

---

⁸⁸ Informace o věznicích. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-mirov-23/o-nas-1595/zakladni-informace-177/informace-o-veznici-801/>

⁸⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 79

⁹⁰ Věznice v číslech. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-mirov-23/informacni-servis-1596/zakladni-udaje-v-cislech/>

⁹¹ Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/o-nas-1632/zakladni-informace-152/>

Pro zajímavost bych ráda uvedla režim doživotně odsouzeného ve věznici
Valdice:

6:00 budíček

6:25 sčítání osob

6:35 snídaně, kontrola cely

7:45-12:00 hodinová vycházka na dvoře 7x7 metrů, osobní volno

12:00 oběd

12:30-13:00 výdej pošty

13:00-16:30 osobní volno, vycházka

16:30 večeře

17:00-18:30 osobní volno

18:30 sčítání osob

19:30-21:30 osobní volno

21:30-22:00 osobní hygiena

22:00 večerka⁹²

4.5.3 Věznice Karviná

Byla postavena během 1. světové války. Historie, která je pro nás určující začíná v dubnu roku 1997, kdy se do této věznice po rozsáhlých opravách převezli první vězni. Původně byla věznice profilována jako vazební, opět je tento fakt znatelný na možnostech volnočasových aktivit. Karviná je věznice, která má oddělení s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, oddělení se zvýšenou ostrahou se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, dále oddělení pro odsouzené, kteří jsou trvale pracovní nezařaditelní toto oddělení je jak pro odsouzené, kteří si mají odpykat svůj trest ve věznici s dozorem, také je tu oddělení pro odsouzené, kteří mají vykonávat trest ve věznici se zvýšenou ostrahou. Toto oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné se zvýšenou ostrahou má další část, která se specializuje na imobilní a dále také na retardované

---

⁹² NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 78

odsouzené, kteří mají vykonávat trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou. Kapacita této věznice je 205 míst.⁹³

4.5.4 Věznice Opava

Je jediná, ve které si v České republice odpykávají své tresty ženy odsouzené na doživotí. V současnosti jsou tyto ženy 3 a svůj trest vykonávají společně s ostatními vězeňkyněmi v režimu zvýšené ostrahy. Odsouzené jsou ubytovány samostatně, pokud to situace a možnosti věznice umožní. Těmto odsouzeným je vypracován speciální program zacházení, v každém z těchto programů se zohledňuje povaha jejich trestné činnosti a délka pobytu ve věznici. Programy se zaměřují na různé volnočasové aktivity, kterými jsou například nejrůznější ruční práce (keramické dílny), sport a další. Také se tyto programy snaží zaměřovat na speciální výchovné aktivity, kterými jsou zejména terapie, ať již skupinové nebo individuální. Rodinné kontakty se odsouzeným nikterak nepřerušují. V této věznici pracuje s odsouzenými konstantní okruh zaměstnanců vězeňské služby: dozorcí, dva vychovatelé, speciální pedagog, kaplan, sociální pracovník a psycholog, je-li to třeba je odsouzeným k dispozici také psychiatr. Celková kapacita věznice je 449 míst, a vedle žen zde vykonávají trest odnětí svobody také muži v režimu s dozorem. Umísťují se sem závislí na drogách, alkoholu a patologičtí hráči bez ohledu na pohlaví. Zaměstnanost v této věznici dosahuje až 70%, což je nepatrně více oproti věznicím dosud uvedeným.⁹⁴

4.5.5 Věznice Rýnovice

Vznikla v září roku 1968, byla situována vedle tehdejšího národního podniku LIAZ Jablonec nad Nisou, kde měli velký problém s nezaměstnaností, který LIAZ řešil právě zaměstnáváním odsouzených, které bylo třeba někde ubytovat, díky tomuto faktu zde vznikla věznice Rýnovice. Odsouzení v LIAZU pracovali až do konce roku 1989.

V současné době je věznicí s dozorem a s ostrahou, kapacita věznice činí 482 lůžek, nicméně tento počet je pravidelně překračován, sice problém s přeplněností věznice již není ani zdánlivě tak závažný jako v minulosti, stále se

---

⁹³ Základní informace o věznicích. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-karvina-77/o-nas-1585/zakladni-informace-610/zakladni-informace-o-veznici-5825>

⁹⁴ Výkon trestu odsouzených žen. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/o-nas-1603/vykon-trestu-323/objekt-olomoucka-odsouzene-zeny-606/vykon-trestu-odsouzenych-zen-5292>

s ním ale věznice potýká. Pro představu počet odsouzených k lednu tohoto roku je 537. Věznice Rýnovice má také specializovaná oddělení pro drogově závislé pro osoby s duševní poruchou, poruchou chování, prvotrestané a tako pro problémové odsouzené. Zaměstnanost se pohybuje mezi 60-70%, práce odsouzených je nabízena i místním podnikatelům z důvodu nízké zaměstnanosti v regionu.⁹⁵

Teprve v roce 2005 vzniklo oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, které má kapacitu 26 lůžek, oddělení je pro odsouzené vykonávající trest odnětí svobody v režimu s ostrahou. Vzniklo toho z důvodu, aby odsouzení, kteří jsou více kriminálně narušeni, nepřišli do kontaktu s těmi, kteří jsou prozatím narušeni méně. Oddělení má celový systém, je zde 13 cel, každá má 2 lůžka, dále se dělí na tzv. levou stranu, zde se odsouzeným za technické pomoci zabraňuje přístupu k oknům a dveřím cely, čímž se docílí ochrany bezpečnosti zaměstnance, který nasadí odsouzenému donucovací prostředky, aniž by riskoval kontakt. Tzv. pravá strana je bez těchto zesílených opatření. Na tomto oddělení jsou odsouzení po celou dobu zamčeni ve svých celách, pokud zrovna nemají jinou aktivitu v cele nerealizovatelnou. Tito odsouzení nejsou pracovní zařazeni ani se neúčastní akcí v rámci věznice.⁹⁶

---

⁹⁵ Historie Věznice. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/o-nas-1624/zakladni-informace-156/historie-veznice-172>

⁹⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 80

5. Výjimečný trest a zahraničí – komparace s vybranými státy

5.1 Slovensko

Slovenské trestní právo prošlo v roce 2005 velkou rekonstrukcí, zákonem č. 300/2005 Z. z., byl přijat Trestný zákon (dále jen STZ) a zákonem č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok. Přijetí těchto kodifikací znamenalo konec pro některé zákony, které byly na území Slovenska stále ještě platné a pocházely z období, kdy jsme spolu se Slovenskem ještě tvořily společný stát. Byl to především zákon č. 165/1950 Zb., na ochranu míru (na území ČR: zákon 165/1950 Sb., na ochranu míru), zákon č. 140/1961 Zb., Trestný zákon (140/1961 Sb. trestní zákon) a zákon č. 141/1961 Zb., trestný poriadok (141/1961 Sb., trestní řád, který je na našem území stále platným).⁹⁷

Nejpřísnějším trestem, který se ve STZ vyskytuje, je bez pochyb trest odnětí svobody. Tento může být dle § 46 STZ uložen na dobu určitou, nebo na doživotí. Trest odnětí na dobu určitou je omezen, nemůže být uložen vyšší než 25 let. Uložení trestu doživotního je upraveno ustanovením § 47 odst. 1 STZ, ten nám říká, že trest odnětí svobody na doživotí lze uložit pouze za podmínky, že tato eventualita je u trestných činů ve zvláštní části explicitně vyjádřena, dále pouze pokud to vyžaduje účinná ochrana společnosti a pachatele není možné napravit trestem odnětí svobody do 25 let. Ustanovení § 47 odst. 2 ovšem zavedlo princip „tříkrát a dost“, to znamená, že pachatel, který již byl v minulosti dvakrát odsouzený k nepodmíněnému trestu za některý v tomto odstavci taxativně uvedený trestný čin (stačí stadium pokusu), který bude po třetí pachatelem některého z vyjmenovaných trestných činů a trestný čin dokoná, pak mu soud obligatorně uloží trest odnětí svobody na doživotí. Výjimkou z § 47 odst. 2 je pouze výskyt okolností odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Institut mimořádného snížení upravuje § 39 STZ.

Promlčecí doba u trestů doživotních je stanovena na 30 let, upravena je v § 87 odst. 1 písm. a. U trestných činů válečných, proti míru a lidskosti trestnost činu nezaniká. Odsouzení na doživotí se bez výjimky umísťují do ústavu

---

⁹⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 37

s maximálním stupněm ostrahy a to dle § 48 odst. 3 písm. a), STZ. Institut podmíněného propuštění má Slovensko opravdu velmi přísně upraven oproti jiným evropským státům. Odsouzený na doživotí může být podmíněně propuštěn dle § 67 STZ teprve po vykonání 25 let, ale existují 3 typy odsouzených, pro něž toto tvrzení neplatí. První výjimkou je odsouzený, kterému byl trest odnětí na doživotí uložen opakovaně, druhou výjimkou je odsouzený, na kterého bylo aplikováno pravidlo „tříkrát a dost“ a díky tomuto pravidlu mu byl uložen trest doživotní. Poslední výjimka dokládá, že na území Slovenska existuje „skutečné“ doživotí, dle § 34 odst. 8 STZ, je totiž možné, aby soud rozhodl při uložení doživotního trestu také o nepřipustnosti podmíněného propuštění. Tímto způsobem smí soud rozhodnout pouze v případě, že by:

- pachatel spáchal 2 či více obzvláště závažných zločinů,
- pachatel naplnil zároveň 2 nebo více okolností, které podmiňují užití vyšší trestní sazby,
- spáchal trestný čin jako člen teroristické nebo zločinecké skupiny,
- pachatel byl již v předchozí době trestán za trestný čin, který je uvedený v § 47 odst. 2 STZ, tedy trestný čin z výčtu, které jsou stěžejní pro aplikaci pravidla „tříkrát a dost“.

Slovenský trestný zákon sice sousloví „výjimečný trest“ explicitně neobsahuje, nicméně myslím, že je jasné, že se pod tuto kategorie zařadí trest odnětí svobody na doživotí, který Slovenská republika upravuje nadmíru tvrdě. Otázkou zůstává, zda je tento postup správný.

Zákonem č. 475/2005 Z.z., o výkone trestu odňatia slobody a také vyhláškou č. 368/2008 Z.z., poriadok výkonu trestu odňatia slobody se řídí výkon trestu odnětí svobody. Režim doživotně odsouzených upravuje § 9 odst. 1, 2 a ustanovení § 78 vyhlášky, kde se dočteme, že doživotně odsouzení vykonávají trest na speciálním oddělení, ústavu s maximální ostrahou. Toto oddělení dále diferencuje na 2 podskupiny: „D1“ a „D2“. Do první podskupiny tedy „D1“ se odsouzený dostane ihned po nástupu do věznice, podskupina „D1“ je velice přísná, odsouzený je stále pod kontrolou dozorců, nesmí se podílet na aktivitách, které jsou vymezeny celému ústavu. Když odsouzený po delší dobu řádně plní program, neporušuje řád a změní svou hodnotovou orientaci, smí být přeřazen do podskupiny „D2“, což přináší mírnější režim.

Ke dni 31. 12. 2014 na Slovensku vykonává 40 osob trest odnětí svobody na doživotí.⁹⁸

5.2 Německo

V roce 1949 byl článkem 10 Ústavy zrušen trest smrti. V současnosti je v Německu považován za trest výjimečný trest odnětí svobody na doživotí. Ukládání výjimečného trestu upravuje především trestní zákoník (Straftgesetzbuch, zkráceně StGB) z roku 1871, jak je tedy patrné Německo na rozdíl od jiných zemí Evropy nepřijalo novou kodifikaci, namísto toho byl trestní zákoník z 19. století již mnohokrát novelizován. Novelizovala se především zvláštní část, dalo by se dokonce říci, že část obecná je téměř v původním znění. StGB není jediným zákoníkem v Německu, na jehož základě se dají výjimečné tresty ukládat, vedle něj je to také mezinárodní trestní zákoník (Völkerstrafgesetzbuch, zkráceně VStGB) z roku 2002, který upravuje trestné činy mezinárodního práva veřejného.

V Německu se trest odnětí svobody uloží maximálně v délce 15 let, což je tedy nejvyšší přípustná hranice, která lze překročit pouze uložením trestu odnětí svobody na doživotí. StGB vymezuje trestné činy, za něž se doživotní trest odnětí svobody ukládá obligatorně a dále také ty trestné činy u kterých bude také záležet na individuálním posouzení všech okolností a kde užití doživotního trestu bude pouze fakultativní.

Obligatorně se výjimečný trest ukládá za tyto trestné činy: vraždu dle § 211 StGB a kvalifikovaný případ zabití dle § 212 odst. 2 StGB. VStGB samozřejmě také upravuje případy, ve kterých se doživotní trest ukládá a vymezuje následující trestné činy: genocidium (§ 6 odst. 1 VStGB), zločin proti lidskosti (§ 7 odst. 1 bod 1, 2 VStGB) a zločin válečný (§ 8 odst. 1 bod 1 VStGB), dále dva válečné zločiny, které aby mohl být užit výjimečný trest odnětí svobody musí mít za následek úmyslně spáchanou smrt člověka, těmito válečnými zločiny jsou: užití zakázaných způsobů vedení války (§ 11 odst. 2 VStGB) a užití zakázaných prostředků vedení války (§ 12 odst. 2 VStGB). Doživotní trest odnětí svobody dle StGB se fakultativně ukládá za tyto trestné činy: příprava útočné války (§ 80), velezrada proti spolku (§ 81), kvalifikovaný případ zemězrady (§ 94

---

⁹⁸ Ročenka 2014. Zbor väzenskej a justičnej stráže [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: http://www.zvjs.sk/dokumenty/rocenky/Rocenka_2014_1.pdf s. 48

odst. 2), vyzrazení státního tajemství (§ 97a) a za kvalifikovaný případ jednání ohrožujícího mír (§ 100 odst. 2). Dále jsou v Německém trestním zákoníku popsány trestné činy, u nichž k uložení trestu doživotnímu postačí usmrcení člověka z nedbalosti, jimiž jsou: pohlavní zneužití dětí s následkem smrti (§ 176b), znásilnění nebo obdobná forma nátlaku s následkem smrti (§ 178), loupež s následkem smrti (§ 251), zhárství s následkem smrti (§ 306c), vyděračská loupež (§ 239a odst. 3), braní rukojmích (§ 239b odst. 2), způsobení atomového výbuchu (§ 307 odst. 3), způsobení exploze výbušných látek (§ 308 odst. 3), zneužití ionizujícího záření (§ 309 odst. 4), loupežný útok na řidiče motorového vozidla (§ 316a odst. 3), útok na vzdušný a vodní dopravní prostředek (§ 316c odst. 3). Dle VStGB se v tomto případě ukládá za tyto trestné činy: zločin proti lidskosti (§ 7 odst. 3) a za válečný zločin (§ 8 odst. 4).⁹⁹

Za splnění několika podmínek může být odsouzený podmíněně propuštěn. Podmínkou například je, že odsouzený o podmíněné propuštění požádal, a to poté co vykonal alespoň 15 let svého trestu, další podmínkou je, že zvláštní tíha viny nevyžaduje, aby odsouzený ve výkonu trestu odnětí pokračoval. Při rozhodování o podmíněném propuštění se posuzuje také osobnost odsouzeného, a na základě jeho chování ve výkonu trestu se dovozuje, zda odsouzení již nebude pokračovat v páčání trestné činnosti. Pokud je vysloven souhlas s podmíněným propuštěním, výkon trestu se přerušuje a je stanovena 5 letá zkušební lhůta.¹⁰⁰

Velkým rozdílem, kterým se vyznačuje Německý výkon trestu je „dovolená z výkonu trestu“, kterou mohou využít i odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody, poté co si odpykají 10 let ze svého trestu odnětí svobody.¹⁰¹

5.3 Anglie a Wales

Anglie a Wales jsou součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, které jsem do komparace zařadila z důvodu jejich odlišnosti, která je dána právě tím, že Spojené království nelze jednoznačně zahrnout pod konkrétní skupinu, kterou by respektovala dnešní obecná státopěda. Můžeme tedy říci, že se jedná o státní útvar *sui generis*. Na území Anglie a Walesu se užívá „

---

⁹⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 34

¹⁰⁰ JARKOVSKÁ, Lucie a Petr KOTULAN, ROZUM, Jan (ed.). *Institut dohledu u podmíněného propuštění: závěrečná zpráva z výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8026-9.

¹⁰¹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 36

anglické právo“ založené na common law, jedná se tedy o anglické právo, které je od našeho kontinentálního práva odlišné, hlavním rozdílem jsou jistě prameny, které se v obou systémech užívají, v common law se například užívá závaznost precedentů, zásada, že „soudce tvoří právo“.

Trest smrti pro vraždu byl zrušen v roce 1965, nicméně pro jiné trestné činy byl stále zachován, těmito činy byla například vlastizrada, nebo vojenské trestné činy apod. Pro některé trestné činy zůstal trest smrti až do roku 1998, pravdou ale je, že od uvedeného roku 1965 se nevykonával.¹⁰²

Dnes je za výjimečný trest považován také zde trest odnětí svobody na doživotí, který je obligatorně ukládán vždy, pokud jde o případ úkladné vraždy. Fakultativně může soud doživotní trest odnětí svobody uložit v dalších případech, které bohužel nejsou v žádném právním předpise taxativně uvedeny. Jediná pomoc při dohledání, kdy lze doživotní trest dále uložit fakultativně byla až do roku 1968 judikatura, v tomto roce byly v případě Hodgson jasně stanoveny podmínky, po jejichž splnění mohl být doživotní trest uložen. Podmínky jsou 3, nicméně druhá podmínka je popsána alternativně, tudíž splnění dvou postačí. První podmínka říká, že trestný čin, popřípadě činy musí být natolik závažné, aby opodstatňovaly uložení doživotního trestu. Druhá říká, že je nutné, aby z podstaty trestného činu nebo pachatelova předchozího života vyplývalo, že pachatel je nepředvídatelný a nelze tedy určit, jestli trestný čin nezopakuje nebo byla spácháním trestného činu způsobena zvlášť závažná újma.¹⁰³

Pokud se neobjeví zvláštní polehčující okolnosti, je pevně stanovena doba pro podmíněné propuštění doživotně odsouzených, je to minimálně 15 let pro dospělého a 12 let pro mladistvé. Soudce může dobu prodloužit, popřípadě smí také stanovit, že odsouzený nebude mít nikdy možnost požádat o podmíněné propuštění, tedy že doživotní trest bude opravdu na doživotí. Soudce určí odsouzenému dobu, po jejímž uplynutí smí odsouzený požádat o podmíněné propuštění, tato doba se nazývá: „tariff“. Počátek procesu podmíněného propuštění iniciuje příslušná věznice, která 6 měsíců před uplynutím tzv. „tariffu“ začne shromažďovat posudky o odsouzeném pro zvláštní orgán, který bude o propuštění rozhodovat, tento orgán se nazývá Parole Board. Parole board může

---

¹⁰² KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 53

¹⁰³ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 32

rozhodnout jen podle listinných podkladů, nebo smí tři své členy poslat přímo do věznic, aby zde provedly ústní jednání, kterému jsou přítomni kromě odsouzeného a jeho advokáta také další, pro řízení důležité osoby, například psycholog. Odsouzený má možnost podat proti závěrečnému rozhodnutí Parole Board stížnost, pakliže nebude úspěšná, Parole Board určí novou dobu, po kterou nesmí odsouzený žádat o propuštění, která by měla být stanovena maximálně na 2 roky. Pokud je rozhodnuto ve prospěch odsouzeného, je mu stanovena zkušební doba, popřípadě další jiná omezení, která musí podmíněně propuštěný plnit. Takové podmínky jsou různé: ambulantní návštěvy psychiatra, zákaz styku s obětí trestného činu, který spáchal a další. Omezení se ukládají dle pravidel upravených v případě Craven, omezení musí být důvodná, nutná a přiměřená. Podmíněně odsouzený může být do výkonu trestu odnětí svobody kdykoliv vrácen, pokud se dopustí nepřijatelného chování (to se posuzuje individuálně).¹⁰⁴

5.4 Shrnutí

Ke komparaci jsem si vybrala Slovensko a Německo, protože mi přišlo zajímavé porovnat nám tolik blízké země. Se Slovenskem jsme dlouhou dobu prožívaly společnou historii. Z komparace jsem vyvodila, že obě země mají na rozdíl od České republiky výjimečný trest pouze v jedné formě a tou je trest odnětí svobody na doživotí. V Německu trest odnětí svobody do 15 let, je prostý trest odnětí svobody, u Slovenska toto tvrzení platí stejně akorát s tou výjimkou, že hranice trestu odnětí svobody je výrazně vyšší, je 25 let. Oba tyto státy mají s naším společné to, že trest odnětí svobody na doživotí, lze uložit pouze u taxativně vymezených trestných činů. Jinak se domnívám, že Česká republika ani žádný jiný evropský stát, který užívá kontinentální právo, by nějak zvlášť vyčníval v podmínkách: ukládání výjimečného trestu, podmíněného propuštění z výjimečného trestu, nebo samotného výkonu. Slovensko užívá asi nejprísnejší právní úpravu, jak jsem se již podrobně zmínila. Anglii a Wales sem uvedla pro porovnání našeho kontinentálního systému a systému common law. Hlavní rozdíl vidím právě v případě právní úpravy výjimečného trestu. Za výjimečný trest se ve Spojeném království považuje taktéž trest odnětí svobody na doživotí. V Anglii a Walesu na rozdíl od nás nemají v žádném právním předpise taxativně vymezeny

---

¹⁰⁴ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. s. 32

trestné činy, za které se má doživotní trest odnětí svobody uložit. Mají pouze podmínky, které musí být splněny, aby mohl být tento trest uložen.

Závěr

Cílem mé diplomové práce, který jsem si stanovila již v úvodu, bylo detailně rozebrat institut výjimečného trestu, zejména vše, co je pro uložení takového trestu podstatné a směrodatné. Rozebrány tedy byly hlavně podmínky, které musí být obligatorně splněny, aby mohl být výjimečný trest vůbec uložen, dále otázka podmíněného propuštění odsouzených k výjimečnému trestu odnětí svobody. Při tvorbě jsem převážně vycházela z právního předpisu, který výjimečný trest v ustanovení § 54 definuje a tím je trestní zákoník 40/2009 Sb., tento zákon mi byl hlavním zdrojem zejména při psaní 3. a 4. kapitoly, ve kterých jsem se věnovala současné právní úpravě a samotnému výkonu výjimečného trestu. Za podstatné jsem považovala z hlediska komplexnosti v mé práci zmínit úpravu trestního práva, která předcházela té dnešní, jednalo se o trestní zákoník č. 140/1964 Sb., následně jsem starší a současnou právní úpravu komparovala a pokusila jsem se vyjádřit svůj vlastní názor na změny, které nová právní úprava přinesla. Co se týká současného trestního zákoníku, uvedla jsem zásadní novely, které byly určitým způsobem zásadní pro institut výjimečného trestu.

Svou práci jsem začala vymezením pojmu trest, který je pro účely mé práce zásadním. Pokusila jsem se definovat jeho účel a následně i funkci, kterou trest působí na společnost či na samotného jedince.

Další část mé práce popisuje vývoj trestu v historickém kontextu, zařadit do své práce tuto část jsem pokládala za smysluplnou a logickou zejména z hlediska toho, že nastínění historického vývoje pomáhá lépe pochopit současnou právní úpravu.

Kapitola 4., ve které jsem se věnovala výkonu výjimečného trestu, mi dala odpovědi na v úvodu položené otázky týkající se odsouzených k výjimečnému trestu, které ve mně z velké části iniciovala již zmíněná kniha Doživotí od Luboše Xavera Veselého. Otázky se týkaly zaměstnanosti doživotně odsouzených, dále toho jak odsouzení tráví svůj volný čas, zejména s ohledem na to, co smějí a co nesmějí dělat. Zajímala jsem se také o problematiku žádosti o podmíněné propuštění, tedy kdy a za jakých podmínek může odsouzený k výjimečnému trestu o propuštění požádat. Dále jsem neopomenula zmínit, za jakých podmínek je odsouzeným povoleno žádat o přeražení do věznice s mírnějším režimem.

V kapitole 5., která se zabývala komparací naší právní úpravy s úpravou jiných zemí, jsem došla k závěru, že Česká Republika má velmi specificky rozdělený výjimečný trest do 2 forem: za prvé se jedná o trest odnětí svobody v rozmezí od 20 do 30 let, za druhé jde o trest odnětí svobody na doživotí. Ostatní státy mají převážně stanovenou maximální výši trestu odnětí svobody, která smí být uložena, a za touto hranicí už je pouze trest odnětí svobody na doživotí. Dá se tedy říci, že v ostatních státech je právě trest odnětí svobody na doživotí zpravidla považován za jedinou formu výjimečného trestu. V evropských zemích je tomu zejména z důvodu absence přísnějšího trestu, kterým v historii býval trest smrti. V této kapitole jsem zaznamenala, že nejprísnejším trestním zákoníkem se pyšní na Slovensku, tamější úprava mě naprosto ohromila, bohužel negativním způsobem. Dle této úpravy se odsouzeným k výjimečnému trestu nedostane vůbec možnosti si po předem stanovené době požádat o podmíněné propuštění, v takovém případě se domnívám, že tito lidé ztrácí smysl života, jednoduše řečeno nemají proč žít, a jediná možnost, která některé z nich bude držet při životě je myšlenka útěku z vězení. Což s ohledem na výše uvedené znamená, že odsouzení musí být pod mnohem větší kontrolou ze strany dozorců a jakákoliv spolupráce z jejich strany v nejrůznějších vězeňských programech bude z jejich pohledu naprosto bezcenná, v takových případech se dá předpokládat, že odsouzení tuto součinnost budou například „bojkotovat“. V Evropě má podobně přísné trestní právo kupříkladu Rakousko.

Nakonec bych ráda zmínila, že jsem na počátku psaní této práce měla velmi radikální pohled na trest smrti, přestože jsem věděla, že nic na světě není černobílé, trest smrti jsem považovala za efektivní a opodstatněný. Nicméně poté co jsem při psaní pročetla opravdu velké množství klíčových názorů týkající se této problematiky, jsem si uvědomila, že nejenže je tento trest v některých zemích prováděn opravdu nehumánním způsobem, je to také trest opravdu zaostalý, byl trestem univerzálním ve všech původních společnostech. Navíc je to trest, jehož následek je nezvratitelný, a pokud se následně prokáže, že popravený člověk byl nevinný, není cesty zpět. Myslím, že v současné době, kdy justiční omyl není institut nikterak neobvyklý je vhodné, že trest smrti byl u nás již zrušen. A díky Amnesty International se tento trest postupně ruší po celém světě.

Summary

Topic of this thesis is Exceptional sentence. I have chosen this topic not only because of my long-term interest in the criminal law, but also because I am deeply intrigued by the institute of exceptional sentence itself. Therefore I have concluded that writing a thesis about this topic will not only be interesting, but also beneficial for my future career.

My thesis is divided into 5 main chapters, which are preceded by the introduction. In the introduction, I have set the main questions, which I then tried to answer in the thesis. These questions for example included: What regime are the convicts in, if the convicts are able to work during the sentence etc. Main goal of my thesis was not only to find answers to these questions, but also to analyze the problematic of exceptional sentence. For example, under what circumstances and conditions can this sentence be imposed or how the process of sentence works.

In the first chapter I focus on the definition of basic terms, such as sentence, its purpose and function. I also try to give some insight into the theory of sentencing. Next part of the thesis is engaged with historical development of exceptional sentence, where I describe the evolution of criminal law and its main influences on exceptional sentence. This means looking at important codifications in history and the sentences they have defined. This historical excursion begins in medieval ages and ends after the Velvet revolution in 1989, which meant an end to death sentence in Czech Republic.

The third chapter is concerned with the most important issue, thus current codification of exceptional sentence in Czech Republic. I mention the most important amendment influencing the sentence and compare the current codification with the previous one. In the chapter number four I look into process of imprisonment as well as describing the various penitentiaries (where the exceptional sentence is conducted) more in detail. This means that in this chapter I answer some of the questions relating to regime of convict and their employment.

The last chapter addresses the comparison of Czech criminal law with the codifications of other selected countries: Slovakia, Germany, England and Wales. I have discovered that the Czech law has a specific of having two forms of exceptional sentence – sentence for over 20 and up to 30 years and life sentence.

In the other countries, their codifications recognize only one specific form, which is life sentence. Another finding of this chapter is the fact that in Slovakia (and to some extent Austria) they have a very strict criminal law codification. For example, it states that the convicted are not able to ask for conditional release after a given period of time of time served in jail (as it is common in most European states). Therefore, the life sentence in Slovakia is the pure life sentence, which according to my opinion causes a loss of motivation to live further convicts.

Literatura a zdroje

Literatura:

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. V Praze: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-861-8291-6.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné- obecná, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. ISBN 80-7201-533-8.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-22-6.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: vyd. podle stavu k .. včetně změn vyplývajících ze zákona ..* Praha: Leges, 2010-. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-30-1.

KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. ISBN 80-210-1197-1.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.

NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

Nováková, J., *Problematika trestu odnětí svobody na doživotí*. Všechno 2/1999, s. 5.

NOVOTNÝ, Oto, Marie VANDUCHOVÁ, Pavel ŠÁMAL a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-01.

SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1994. Komentované zákony (C.H. Beck). ISBN 80-717-9896-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3.

VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: k ..* Olomouc: ANAG, 2011-. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-677-8.

VESELÝ, Luboš. *Doživotí: autentické výpovědi doživotních vězňů*. V Praze: XYZ, 2007. ISBN 978-80-87021-82-8.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2., nezměn.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-127-4.

Publikace:

JARKOVSKÁ, Lucie a Petr KOTULAN, ROZUM, Jan (ed.). *Institut dohledu u podmíněného propuštění: závěrečná zpráva z výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8026-9.

NOVÁKOVÁ, Jana. *Problematika trestu odnětí svobody na doživotí*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. Práce posluchačů právnické fakulty UK, č. 34.

Použité právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 196/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráži České republiky

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestů

Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zahraniční právní předpisy:

Strafgesetzbuch

Volkerstrafgesetzbuch

Vyhláška č. 368/2008 Z.z., poriadok výkonu trestu odňatia slobody

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok

Zákon č. 475/2005 Z.z., o výkonu trestu odňatia slobody

Judikatury

Usnesení Nejvyššího soudu 15 Tdo 138/2003

Rozhodnutí č. 41/76 uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek – část trestní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 5 Tdo 875/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 7 Tdo 416/2011

Internetové zdroje:

Amnestie a milost a jejich formy. Epravo.cz [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/amnestie-a-milost-a-jejich-formy-14774.html>

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

Historie Věznice. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15].

Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/o-nas-1624/zakladni-informace-156/historie-veznice-172>

Informace o věznicích. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15].

Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-mirov-23/o-nas-1595/zakladni-informace-177/informace-o-veznicich-801/>

Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/mapa-veznic-vazebnich-veznic-a-detencnich-ustavu-cr-5401>

Prezidentská amnestie. Aktuálně.cz [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z:

<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/amnestie/r~i:wiki:3575/>

Ročenka 2014. Zbor väzenskej a justičnej stráže [online]. [cit. 2016-03-15].

Dostupné z: http://www.zvjs.sk/dokumenty/rocenky/Rocenka_2014_1.pdf

Rychlá fakta. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15].

Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Statistická ročenka za rok 2014. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z:

http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2014.pdf

Trest smrti. Amnesty International [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z:

<http://www.amnesty.cz/trest-smrti>

Vrah Vocásek zůstane na Mírově. Týden.cz [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné

z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vrah-vocasek-zustane-na-mirove_40427.html

Výkon trestu odsouzených žen. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit.

2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/o-nas->

1603/vykon-trestu-323/objekt-olomoucka-odsouzene-zeny-606/vykon-trestu-odsouzenych-zen-5292

Základní informace o věznicích. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-karvina-77/o-nas-1585/zakladni-informace-610/zakladni-informace-o-veznicich-5825>

Základní informace. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/o-nas-1632/zakladni-informace-152/>

Seznam užitých zkratk:

LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady ze dne 16.12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (2/1993 Sb.)
NTZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
StGB	Německý trestní zákoník, Strafgesetzbuch z roku 1871
STZ	Zákon č. 300/2005 Z.z., Slovenský trestný zákon
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
VStGB	Tento zákoník z roku 2002, se zabývá souladem německého trestního práva s mezinárodním trestním právem, Volkerstrafgesetzbuch
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZVTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů